

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ГЛУХІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ОЛЕКСАНДРА ДОВЖЕНКА**

На правах рукопису

Кафедра дошкільної педагогіки і психології

**МАГІСТЕРСЬКА РОБОТА
ФОРМУВАННЯ SOFT SKILLS У СТАРШИХ ДОШКІЛЬНИКІВ
ЗАСОБОМ ТВОРЧИХ ІГОР**

Спеціальність 012 Дошкільна освіта

Виконала:

Єрошко Ганна Миколаївна

62-1МДО група,

факультет дошкільної освіти

Науковий керівник:

Загородня Л.П.

доктор педагогічних наук, професор

Єрошко Ганна Миколаївна. «Формування soft skills у старших дошкільників засобами творчих ігор»

Дослідження на здобуття освітнього ступеня «Магістр» за спеціальністю 012 Дошкільна освіта – Глухівський національний педагогічний університет імені Олександра Довженка. Кафедра дошкільної педагогіки і психології. Глухів – 2025.

Магістерська робота присвячена дослідженню теоретичних і практичних аспектів формування soft skills у старших дошкільників засобом творчих ігор. Розкрито сутність поняття «soft skills», визначено критерії та показники їх формування. Розроблено систему роботи з використання творчих ігор у різних видах освітньої діяльності. Запропоновано діагностичний інструментарій та методичні рекомендації для вихователів. Наукове і практичне значення дослідження полягає у визначенні критеріїв і показників формування soft skills у старших дошкільників, визначенні педагогічних умов ефективного використання творчих ігор та розробленні системи роботи, спрямованої на розвиток особистості дитини, здатної до комунікації, емпатії та саморегуляції, групової взаємодії, креативності та відповідальності.

Ключові слова: навички, м'які навички – soft skills, діти старшого дошкільного віку, гра, творчі ігри, система роботи.

Yeroshko Hanna Mykolayivna. “Formation of soft skills in older preschoolers by means of creative games”

Research for the degree of «Master» in the specialty 012 Preschool Education – Oleksandr Dovzhenko Hlukhiv National Pedagogical University. Department of Preschool Pedagogy and Psychology. Hlukhiv – 2025. The master's thesis is devoted to the study of theoretical and practical aspects of the formation of soft skills in older preschoolers by means of creative games. The essence of the concept of "soft skills" is revealed, the criteria and indicators of their formation are determined. A system of work on the use of creative games in various types of educational activities is developed. Diagnostic tools and methodological recommendations for educators are proposed. The scientific and practical significance of the study lies in determining the criteria and indicators of the formation of soft skills in older preschoolers, determining the pedagogical conditions for the effective use of creative games and developing a system of work aimed at the development of the child's personality, capable of communication, empathy and self-regulation, group interaction, creativity and responsibility.

Keywords: skills, soft skills, older preschool children, game, creative games, work system.

ЗМІСТ

ВСТУП	4
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ФОРМУВАННЯ SOFT SKILLS У СТАРШИХ ДОШКІЛЬНИКІВ ЗАСОБОМ ТВОРЧИХ ІГОР	
1.1. Поняття «soft skills» у дітей дошкільного віку.....	10
1.2. Особливості розвитку дітей старшого дошкільного віку.....	24
1.3. Творчі ігри як засіб формування soft skills у старших дошкільників	37
Висновки до першого розділу	51
РОЗДІЛ 2. ДІАГНОСТИЧНИЙ ІНСТРУМЕНТАРІЙ ТА СИСТЕМА РОБОТИ З ФОРМУВАННЯ SOFT SKILLS У СТАРШИХ ДОШКІЛЬНИКІВ ЗАСОБОМ ТВОРЧИХ ІГОР	
2.1. Діагностичний інструментарій для виявлення рівнів сформованості soft skills у старших дошкільників.....	53
2.2. Система роботи з формування soft skills у старших дошкільників засобом творчих ігор	71
Рекомендації для вихователів щодо формування soft skills у старших дошкільників засобом творчих ігор	83
Висновки до другого розділу.....	85
ВИСНОВКИ	86
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	87
ДОДАТКИ	94

ВСТУП

Актуальність дослідження. В умовах стрімких змін сучасного світу особливої значущості набуває питання формування у дітей дошкільного віку не лише традиційних знань та вмінь, ключових компетентностей, а й соціально-емоційних, так званих м'яких навичок (soft skills), які забезпечують успішну соціалізацію та адаптацію особистості до викликів ХХІ століття.

Законодавство України підкреслює важливість дошкільного етапу освіти як складової системи безперервної освіти і визначає державні завдання щодо забезпечення всебічного розвитку дитини. У Законі України «Про дошкільну освіту» зафіксовано правові й організаційні засади функціонування дошкільної освіти, що створює нормативну основу для впровадження методик, спрямованих на формування ключових компетентностей дитини [19].

Базовий компонент дошкільної освіти (БКДО) як державний стандарт визначає вимоги до результатів освіти та наголошує на формуванні комплексних компетентностей дітей дошкільного віку. До ключових компетентностей належать: рухова та здоров'язбережувальна, особистісна, предметно-практична та технологічна, сенсорно-пізнавальна, логіко-математична та дослідницька, природничо-екологічна, ігрова, соціально-громадянська, мовленнєва та мистецько-творча [3].

Ці компетентності є первинним і найважливішим фундаментом для майбутніх м'яких навичок. Вони формують у дитини базові якості особистості, здатність взаємодіяти з оточенням та пізнавати світ, що згодом кристалізується у конкретні надпрофесійні якості. Таким чином, розвиток компетентностей за БКДО безпосередньо закладає основу для всього комплексу soft skills.

Soft skills (м'які навички) – це комплекс неспеціалізованих, надпрофесійних навичок, які відповідають за успішну участь у робочому процесі, високу продуктивність і, на відміну від спеціалізованих навичок, не пов'язані з конкретною сферою діяльності. До них належать: комунікативні

здібності, емоційний інтелект, критичне мислення, здатність працювати в команді, креативність, адаптивність тощо.

Дошкільний вік є сенситивним періодом для формування базових особистісних якостей та соціальних навичок. Саме в цей період закладаються основи soft skills, які в подальшому визначатимуть успішність дитини у навчанні, професійній діяльності та особистому житті. Особливу роль у цьому процесі відіграє творча гра як провідна діяльність дошкільника, що створює оптимальні умови для соціально-емоційного розвитку.

Теоретичні основи формування soft skills у дітей дошкільного віку висвітлено у працях вітчизняних та зарубіжних науковців. Педагогічні аспекти розвитку соціальних навичок дошкільників досліджували такі сучасні педагоги: А. Богущ, Н. Гавриш, І. Дичківська, Л. Лохвицька, Н. Ткачова, О. Рудницька, Н. Волошина, О. Савченко та ін. Водночас психологічні аспекти проблеми досліджували: І. Бех, О. Бабчук, О. Кононко, Г. Костюк, Т. Піроженко, С. Максименко та ін.

Роль гри у формуванні особистості дитини розкрито у роботах радянських психологів: Л. Виготського, О. Запорожця, С. Рубінштейна, педагогів: А. Макаренка, С. Русової, В. Сухомлинського, К. Ушинського та ін. Спираючись на дослідження минулого, нині значний внесок у дослідження ролі гри у розвитку дитини роблять такі педагоги: Л. Артемова, Н. Кудикіна, К. Щербакова та психологи: К. Карабаєва, К. Карасьова, Т. Піроженко та ін. Вагомий внесок у дослідження гри здійснили зарубіжні вчені Ф. Шиллер, К. Грос, Дж. Дьюї, С. Холл, З. Фройд, Ж. Піаже, Е. Фромм. Питання розвитку емоційного інтелекту та комунікативних здібностей дошкільників вивчали І. Бех, Г. Беленька, А. Богущ, О. Власова, Н. Гавриш, О. Кононко, К. Крутій, А. Лобанов, Т. Поніманська, О. Рейпольська, М. Шпак та ін.

Творчі ігри виступають природним та ефективним засобом формування м'яких навичок у дошкільників, оскільки саме в ігровій діяльності діти найкраще засвоюють соціальні норми, розвивають емоційний інтелект, вчаться

взаємодіяти з однолітками та дорослими. Особливої актуальності набуває формування таких soft skills як комунікативність, креативність, емпатія, здатність працювати в команді, вирішувати конфлікти та адаптуватися до змін.

Зважаючи на актуальність означеної проблеми та недостатність її вирішення на сучасному етапі розвитку дошкільної освіти, темою магістерської роботи ми обрали «Формування soft skills у старших дошкільників засобом творчих ігор».

Мета дослідження: теоретичний аналіз проблеми формування soft skills у дітей, розроблення системи формування м'яких навичок у вихованців старшого дошкільного віку засобом творчих ігор.

Об'єкт дослідження: процес формування soft skills у дітей старшого дошкільного віку.

Предмет дослідження: система використання творчих ігор у процесі формування soft skills у дітей старшого дошкільного віку.

Завдання дослідження:

1. Проаналізувати теоретичні аспекти формування soft skills у дошкільному віці.
2. Схарактеризувати творчі ігри як засіб розвитку м'яких навичок у дітей старшого дошкільного віку.
3. Визначити критерії, показники та рівні оцінки сформованості soft skills у дітей старшого віку.
4. Розробити систему роботи з формування soft skills у старших дошкільників засобом творчих ігор та рекомендації для вихователів.

Для реалізації мети дослідження та поставлених завдань було використано такі методи дослідження: теоретичні методи (аналіз наукової, навчально-методичної літератури з метою визначення стану дослідженості й теоретичного обґрунтування обраної проблеми; добір діагностичного інструментарію).

Наукова новизна дослідження: визначено критерії, показники й схарактеризовано рівні сформованості soft skills у дітей старшого дошкільного віку.

Практичне значення дослідження полягає у тому, що розроблено систему роботи з формування soft skills у дітей старшого дошкільного віку засобом творчих ігор та рекомендації для вихователів.

Матеріали дослідження можуть бути використані у практиці роботи закладів дошкільної освіти, в системі методичного супроводу вихователів, у підготовці майбутніх фахівців дошкільної освіти у закладах вищої освіти, а також у процесі підвищення кваліфікації педагогічних працівників. Реалізація розроблених методичних рекомендацій сприятиме підвищенню якості освітнього процесу, успішній соціалізації старших дошкільників та їхній готовності до шкільного навчання.

Апробація результатів. Основні положення та результати дослідження було представлено на науково-практичних конференціях різних рівнів:

Всеукраїнські:

1. VII Всеукраїнська студентська науково-практична інтернет-конференція з міжнародною участю *«Дошкільна освіта України в контексті інтеграції до європейського освітнього простору»* (13-14 березня 2025 р., м. Глухів).

2. Всеукраїнська студентська конференція *«Дошкільна та спеціальна освіта в умовах модернізації: проблеми, інновації, перспективи»* (30 травня 2025 р., м. Івано-Франківськ).

3. VII Всеукраїнська науково-практична конференція *«Технології і розвитку дітей в умовах сучасного закладу дошкільної освіти»* (25 вересня 2025 р., м. Кам'янець-Подільський).

4. X Всеукраїнська науково-практична онлайн-конференція для студентів, магістратів та молодих науковців *«Дошкільна освіта: від традицій до інновацій»* (4 листопада 2025 р., м. Суми).

Міжнародні:

1. XIV Міжнародна інтернет-конференція молодих учених і студентів: «Глухівські наукові читання – 2024. Актуальні суспільних та гуманітарних наук» (10-12 грудня 2024 р., м. Глухів).

2. II Міжнародна науково-практична конференція «Інноваційні процеси в дошкільній освіті: теорія, практика, перспективи» (13-14 березня 2025 р., м. Житомир).

3. II Міжнародна науково-практична конференція «Дошкільна освіта в сучасному світовому просторі: реалії, загрози та перспективи» (16-17 квітня 2025 р., м. Лубни).

4. XI Міжнародна науково-практична конференція «Актуальні проблеми наступності дошкільної та початкової освіти» (9-10 квітня, 2025 р., м. Кам'янець-Подільський).

5. XV Міжнародна інтернет-конференція молодих учених і студентів «Глухівські наукові читання – 2025. Актуальні питання суспільних та гуманітарних наук» (10-12 листопада 2025 р., м. Глухів).

Звітна:

1. Щорічна звітна науково-практична конференція викладачів, докторантів, аспірантів, молодих учених та здобувачів вищої освіти «Освіта і наука XXI століття» (27-28 березня 2025 р., м. Глухів).

Результати дослідження представлено в таких публікаціях:

1. Єрошко Г.М. Формування soft skills у старших дошкільників засобом творчих ігор. *Глухівські наукові читання 2024. Актуальні питання суспільних та гуманітарних наук* : збірник матеріалів XIV Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції / за заг. ред. О.О. Сороки (10-12 грудня 2024, Глухів). С. 691–694.

2. Єрошко Г.М. Вплив творчих ігор на формування soft skills. *Освіта і наука XXI століття*: збірник матеріалів щорічної звітної науково-практичної

конференції здобувачів фахової передвищої, вищої освіти, аспірантів і молодих учених. За заг. ред. Г.В. Луценка (27-28 березня 2025, Глухів). Ч.2. С. 294–295.

3. Єрошко Г.М. Ігрові методи як засіб розвитку гнучкого мислення та комунікації дошкільників. *Психолого-педагогічний пошук* : зб. студентських наукових праць за матеріалами VII Всеукраїнської студентської науково-практичної інтернет-конференції з міжнародною участю «Дошкільна освіта України в контексті інтеграції до Європейського освітнього простору» (13-14 березня 2025, Глухів). С.75–79.

4. Єрошко Г.М. Характеристика методів діагностики рівнів сформованості soft skills у дітей дошкільного віку. *Глухівські наукові читання – 2025. Актуальні питання суспільних та гуманітарних наук*: збірник матеріалів XV Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції молодих учених і студентів (10–12 листопада 2025, Глухів). С.1939–1942.

Структура роботи: складається зі вступу, двох розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ФОРМУВАННЯ SOFT SKILLS У СТАРШИХ ДОШКІЛЬНИКІВ ЗАСОБОМ ТВОРЧИХ ІГОР

1.1. Поняття «soft skills дітей дошкільного віку: психолого-педагогічний аспект»

Дослідження проблеми формування «soft skills» у дітей дошкільного віку потребує з'ясування сутності базових понять наукового пошуку. Такими поняттями, на нашу думку, є: «навички», «вміння», «soft skills», «hard skills». Тож розглянемо кожне з них.

У сучасному тлумачному психологічному словнику навичка трактується як – дія, сформована шляхом повторення, яка характеризується високим ступенем освоєння та відсутністю поелементного свідомого регулювання і контролю [64, с. 266]. У Сучасному лінгвістичному словнику подане таке визначення навички: «навичка – уміння, набуте вправами, яке виявляється в діях, здійснюваних автоматично» [18, с. 470].

Авторське бачення терміна «навичка» подано у «Психологічному словнику» під редакцією В. Войка, згідно з яким навички визначають як «психічне новоутворення, завдяки якому індивід, спроможний виконувати певну дію раціонально, з належною точністю і швидкістю, без зайвих витрат фізичної та нервово-психологічної енергії» [49, с. 98].

У своїй праці «Основи психології та педагогіки» О. Степанов дійшов висновку, що навичка це – часткова автоматизація виконання і регулювання доцільних рухів. Також він зазначає, що формування кожної навички не є самостійним ізольованим процесом – воно відбувається в системі навичок, якими вже володіє людина [58, с. 65].

За визначенням Т. Дуткевич, навичка – дія, неодноразове виконання якої призвело до її автоматизації, ознаками якої є максимально швидке виконання, відсутність зайвих рухів, мінімальна психофізична напруга, зниження контролю при збереженні якості виконання [16, с. 406].

Водночас М. Фіцула трактує навички як психічне новоутворення індивіда, що дає змогу виконувати дії раціонально, точно і швидко [1, с. 94].

В. Кутішенко ж зазначає, що навичка – дія, доведена внаслідок багаторазових вправ до досконалості виконання [31].

Український психолог В. Клименко, визначає навички як завчені способи вирішення психомоторних завдань системами рухів, які відрізняються динамічністю і структурною сталістю та пише, що навички – дії, які внаслідок багаторазового повторення розв'язання завдання стали автоматичними, регулюються програмами, що зберігаються у пам'яті» [20, с. 310].

На етапі дошкільного дитинства навички розглядаються не як самоціль, а як засіб розумового розвитку. Їх обсяг не повинен перевищувати вікових можливостей дітей і дублювати шкільні навчальні програми [45, с. 203].

Ці визначення відображають основну ідею: навичка – це не просто вміння, а закріплений у процедурній пам'яті результат тривалої практики, який забезпечує ефективність і свободу свідомості для вирішення нових задач.

Навичка є складовою уміння, тому для забезпечення цілісного розуміння феномену доцільно звернутися до концептуального визначення цього поняття, яке охоплює не лише автоматизовані дії, але й здатність інтегрувати знання та навички для ефективного виконання діяльності в умовах варіативності та непередбачуваності.

В українському педагогічному словнику визначено, що уміння – здатність належно виконувати певні дії, заснована на доцільному використанні людиною набутих знань і навичок. Уміння передбачає використання раніше набутого досвіду, певних знань. Уміння є складним процесом аналітико-синтетичної діяльності кори великих півкуль головного мозку, в ході якого створюються й закріплюються асоціації між завданням, необхідними для його виконання знаннями та застосуванням знань на практиці [12, с. 338].

Педагог Г. Васянович визначає уміння, як здатність людини результативно, якісно і вчасно (ефективно) виконувати роботу (реалізовувати

процес, дії щодо перетворення предмета на продукт) у нових умовах. Будь-яке вміння включає уявлення, знання, а також навички концентрації, розподілу і переключення уваги, навички сприйняття, мислення, самоконтролю і регулювання процесу діяльності [9, с. 63].

Е. Мілерян – вірменський та український психолог, у свою чергу, визначає поняття інакше. На його думку, вміння – це заснована на знаннях і навичках готовність людини виконувати певну діяльність в мінливих умовах її перебігу. Уміння виконувати певну дію – це володіння необхідними знаннями і технічними прийомами її виконання (навичками) і здатність застосовувати їх при розв’язуванні завдань в нових умовах [44, с. 371].

Формування умінь проходить кілька стадій. Спочатку – ознайомлення з ним, усвідомлення його сенсу. Потім початкове оволодіння ним. Нарешті, самостійне й дедалі точніше виконання практичних завдань [12, с. 338].

Т. Дуткевич стверджує, що уміння є готовністю людини успішно виконувати діяльність, що ґрунтується на знаннях і навичках [16, с. 411].

Інше визначення трактує уміння (ability) як здатність людини усвідомлено застосовувати набуті знання [35, с. 161].

А М. Фіцула натомість має свою думку і доводить, що уміння це здатність діяти на належному рівні з доцільним використанням знань [1, с. 94].

Уміння та навички є фундаментальними категоріями професійної та академічної компетентності людини. Вони визначаються як інтегроване поєднання знань, практичного досвіду та поведінкових характеристик, що дозволяють ефективно виконувати певні завдання та досягати поставлених цілей. Академічний аналіз цих категорій підкреслює їхню диференціацію на м’які та тверді навички, що є важливим інструментом у професійному розвитку.

Дослідники по-різному трактують поняття «м’які» та «тверді» навички. Передусім звернемося до загальних визначень цих понять, які стосуються характеристики особистісних якостей людини.

Так, на думку К. Ковалю, «soft skills» – соціологічний термін, який відноситься до емоційного інтелекту людини, свого роду перелік особистих характеристик, які так або інакше пов'язані з ефективною взаємодією з іншими людьми [22].

О. Абашкіна, в свою чергу, дає таке визначення поняття «м'які навички» – людські якості, без яких навіть найкращий професіонал не зможе досягти успішних результатів» [61].

У своїй науковій праці С. Наход дає власне авторське визначення поняттю «soft skills» – це комплекс неспеціалізованих надпрофесійних «гнучких компетентностей», що впливають на успішне виконання професійних обов'язків будь-якого профілю [38].

Hard skills – це технічні навички, тобто конкретні уміння, а soft skills – це «м'які» навички, до яких відносяться комунікація, критичне мислення, вміння керувати людьми та проєктами, вирішення проблем, прийняття рішень, емоційний інтелект, емпатія, саморефлексія тощо [65].

Між hard skills та soft skills існують суттєві відмінності, які визначають їхню природу, шляхи набуття та умови застосування. Ці відмінності підкреслюють, чому обидва типи навичок є незамінними та взаємодоповнюючими. Hard skills актуальні для конкретної професії, для навчання необхідні інтелектуальні зусилля, логіка та пам'ять, що легко перевірити іспитом, тестовим завданням, легко підтвердити дипломом, сертифікатом, кейсами та портфоліо, їх можна освоїти за кілька місяців. Вони міцніють з досвідом роботи. Відмінності від місця до місця роботи не суттєві, це необхідна база для влаштування на роботу. Soft skills потрібні повсюдно: і в роботі, і в житті, передбачають наявність емоційного інтелекту. Їх можна перевірити на поведінковому інтерв'ю, але не без помилок, можна підтвердити кейсами з фактами та цифрами, але всю картину покаже час у роботі. Вони засвоюються довше, оскільки доводиться продиратися крізь свої переконання та звички, розвиваються лише в адекватному застосуванні до ситуації. У

нересурсному психологічному стані їх навіть можна втратити, скрізь потрібно буде перебудувати, адже зміна роботи означає і зміну співробітників, начальства та корпоративної культури, необхідна база для всього, навіть щоб освоїти hard skills [66].

Отже, на основі окреслених відмінностей ми можемо здійснити власну диференціацію, яка міститиме як характер оволодіння навичками, так і їх функціональну сферу застосування. З метою забезпечення наочності та систематизації цих відмінностей доцільно представити їх у вигляді порівняльної таблиці 1.1.

Таблиця 1.1

Диференціація «hard skills» та «soft skills» за характером оволодіння та функціональною сферою застосування

Параметри навичок	«hard skills»	«soft skills»
Характер оволодіння	Навчання через інструктаж та повторення: пряме навчання, тренування навичок, механічне запам'ятовування	Навчання через соціалізацію та досвід: спостереження та наслідування, соціальна взаємодія, експериментування та вирішення конфліктних ситуацій
Сфера застосування	Предметно-практична діяльність: навички самообслуговування, основи академічних знань, конструктивна та творча діяльність	Соціально-комунікативна та емоційна сфера: комунікація, командна робота, емоційний інтелект, адаптація, критичне мислення
Особливості оволодіння	Оволодіння вимагає значних інтелектуальних зусиль, раціонально-логічного мислення	Передбачає наявність і розвиток емоційного інтелекту, здатності до саморефлексії та соціально-комунікативної компетентності

Узагальнюючи викладене, можна зробити висновок, що «м'які» навички (soft skills) тісно пов'язані з «жорсткими» або професійними навичками (hard skills), адже саме їх гармонійне поєднання забезпечує ефективність діяльності

фахівця. Зокрема, «жорсткі» навички відповідають за технічну, предметну чи професійну компетентність людини, а «м'які» – за її комунікативну гнучкість, здатність працювати в команді, самостійно ухвалювати рішення, адаптуватися до змін та ефективно взаємодіяти з оточенням. Таким чином, успішність професійної діяльності сучасної людини визначається не лише рівнем володіння спеціальними знаннями та вміннями, а й розвиненими особистісними якостями, критичним мисленням, емоційним інтелектом та іншими складовими soft skills, без яких неможливе повноцінне застосування hard skills у реальних життєвих та професійних ситуаціях.

«Жорсткі» навички гарантують тільки 15 % успіху, тоді як інші 85 % залежать від «м'яких» навичок. На відміну від «жорстких» навичок, які можна сформувати та розвивати згодом, «м'які» навички складніше сформувати [53].

За класифікацією С. Беляєва основними компонентами soft skills є три групи компетентностей: комунікативні навички, особистісний розвиток, управлінські навички [4, с. 14].

Перша категорія – комунікативні навички. Вони передбачають здатність ефективно спілкуватися як усно, так і письмово. До них належать уміння слухати співрозмовника, розуміти його позицію, чітко висловлювати власну думку, вести конструктивні переговори, працювати в команді та адаптуватися до різних комунікаційних ситуацій. Ці навички є ключовими для налагодження стосунків у професійному та повсякденному житті.

Друга категорія – особистісний розвиток. Сюди відносять такі риси характеру, як відповідальність, самодисципліна, пунктуальність, наполегливість, уміння працювати самостійно. Також важливими є здатність до критичного мислення, креативність, розвинений емоційний інтелект та вміння пристосовуватись до змін. Саме ці якості допомагають людині ефективно реалізовувати себе у професійній сфері, залишаючись стресостійкою та гнучкою.

Третя категорія – управлінські навички. Вони охоплюють уміння планувати та організовувати власну діяльність і діяльність інших, мотивувати себе та команду, приймати виважені рішення, ефективно вирішувати проблеми. Крім того, до цієї категорії відносять лідерські якості та здатність раціонально управляти власним часом. Такі навички є важливими як для керівників, так і для тих, хто прагне досягати високих результатів у будь-якій сфері.

Усі три категорії взаємопов'язані між собою та в комплексі забезпечують ефективність людини у професійній діяльності та соціальній взаємодії.

У працях К. Коваль визначено, що «soft skills» охоплюють три групи якостей особистості: індивідуальні якості, які характеризуються умінням фахівця критично мислити, визначати мету та досягати її, бути зорієнтованим на досягнення цілей; комунікативні якості, тобто здатність до ефективної комунікації, уміння чітко висловлювати свою думку та толерантно спілкуватися; управлінські якості – це вміння працювати у команді, брати на себе відповідальність, систематичне професійне вдосконалення та мотивація інших до розвитку в професії [52, с. 159-160].

Водночас І. Муравйова виділяє три сфери для формування «м'яких навичок»: когнітивна, діяльнісна й особистісна, пропонує карту soft skills, що містить три блоки: блок розвитку когнітивних здібностей, блок розвитку діяльнісних здібностей, блок розвитку особистісних здібностей [37, с. 111].

Блок розвитку когнітивних здібностей передбачає уміння панорамно і критично мислити (розвиток зав'язків «викладач-студент» тощо); формування проєктного мислення (здатність до передбачення, цілепокладання); розвиток умінь приймати рішення в ситуаціях нестачі часу (швидкість реакції, швидкість обробки даних); розвиток умінь творчо вирішувати відкриті завдання;

Блок розвитку діяльнісних здібностей охоплює лідерські якості, уміння управляти собою й аудиторією (організаторські здібності, міміка, пантоміма, мова); уміння створювати тексти, здатність до візуалізації інформації; уміння взаємодіяти з іншими людьми;

У той час як блок розвитку особистісних здібностей включає в себе уміння публічно виступати (здатність грамотно і зрозуміло викладати свої думки, захопити аудиторію перспективою цікавої і корисної теми, презентація себе); уміння працювати в команді (робота в проєктному офісі, проєктній групі); комунікативні здібності; уміння мотивувати, захоплювати; уміння «бачити» іншу людину; оволодіння практичними навичками тайм-менеджменту (самоорганізація).

Визначена структура soft skills виявляється надзвичайно релевантною у контексті дошкільного дитинства, яке розглядається як критично важлива фаза онтогенезу.

Дошкільний вік – це критично важлива фаза в житті дитини, під час якої формується не лише фізичний розвиток і база здоров'я, але й закладаються ключові психолого-педагогічні засади особистісного становлення. У цьому контексті розвиток навичок набуває визначального значення для гармонійного входження дитини в соціальне середовище, подальше навчання та успішну інтеграцію у суспільство.

Проблема формування навичок, зокрема «гнучких навичок» (soft skills) у дітей дошкільного віку є об'єктом уваги багатьох українських учених як минулого, так і сучасності.

Серед дослідників минулого та класиків української педагогіки варто назвати А. Макаренка, В. Зеньковського, В. Сухомлинського, Г. Ващенко, М. Грушевського, С. Русову та інших. Сучасні публікації українських учених, присвячені проблемі формування навичок у дошкільників, належать Л. Артемовій, А. Богущ, С. Гаврилюк, Н. Гавриш, І. Дичківській, О. Кононко, Ю. Котелянець, Н. Левінець, Н. Павлущенко, О. Радул, О. Рейпольській,

Г. Цвієтковій, Г. Яворській та ін. Це питання також активно вивчали зарубіжні науковці, серед яких А. Валлон, Д. Локк, Ж. Піаже, М. Монтессорі, Я. Коменський та ін.

У зарубіжних дослідженнях цей психологічний феномен розглядається такими дослідниками: D. Almog, A. Asperin, R. Athayde, H. Chassidim, E. Chell, S. Cranfield, F. Fernandez, A. Fixsen та ін. [21, с. 2].

М'які та тверді навички відіграють важливу роль у розвитку дітей дошкільного віку, оскільки закладають основу для їхнього успішного навчання, соціалізації та подальшого життя. Третя редакція Базового компоненту дошкільної освіти заснована на компетентнісному підході, яка не обмежується лише накопиченням знань, тобто *hard skills*, а включає розвиток наскрізних умінь – *soft skills*, що мають спільність із початковою освітою [3].

Базовий компонент дошкільної освіти окреслює низку освітніх напрямів, кожен із яких спрямований на цілісний розвиток дитини: «Особистість дитини», «Дитина в сенсорно-пізнавальному просторі», «Дитина в природному довкіллі», «Гра дитини», «Дитина в соціумі», «Мовлення дитини», «Дитина у світі мистецтва». Кожен із цих напрямів виконує специфічну функцію у формуванні як *hard skills*, так і *soft skills*, створюючи єдине педагогічне поле для набуття життєвої компетентності.

У сучасному тлумачному психологічному словнику компетентність (від лат. *competens* – відповідний, здатний) потрактовано як психосоціальну якість, яка означає силу і впевненість, що виходять із почуття власної успішності й корисності, які дають людині усвідомлення своєї спроможності ефективно взаємодіяти з оточенням [64, с. 203].

У Законі України «Про дошкільну освіту» компетентність визначено як динамічну комбінація знань, умінь, навичок, способів мислення, поглядів, цінностей, особистісних якостей, що визначає здатність дитини успішно соціалізуватися і здобувати формальну, неформальну та інформальну освіту

[19]. Ця дефініція охоплює той самий набір умінь і якостей, що традиційно відносять до soft skills та hard skills.

Отже, проаналізувавши поняття soft skills та hard skills ми можемо зробити висновок про те, що тверді навички (hard skills) переважно формуються через напрями, пов'язані зі знаннями, когнітивними процесами та предметно-практичною діяльністю.

Згідно з аналізом змісту третьої редакції Базового компонента дошкільної освіти, формування soft skills та hard skills реалізується через інтегрований підхід у межах усіх освітніх напрямів. Напрямок «Мовлення дитини» формує тверді навички техніки мовлення, фонематичного слуху та зародження письма, одночасно розвиваючи м'які навички комунікативності, вміння висловлювати думку та вести діалог. «Дитина у світі мистецтва», крім закріплення твердих навичок розрізнення кольорів, форм і вдосконалення дрібної моторики, активно розвиває м'які навички емоційного інтелекту, емпатії та креативності. «Дитина в сенсорно-пізнавальному просторі» закладає основу для твердих навичок рахунку, вимірювання та класифікації, паралельно формуючи м'які навички критичного мислення та розв'язання проблем.

«Дитина в природному довкіллі» поєднує розвиток твердих навичок спостережливості та чуттєвого досвіду з формуванням м'яких навичок відповідальності та емоційного інтелекту. Соціальний розвиток у напрямі «Дитина в соціумі» інтегрує набуття твердих навичок самообслуговування (одягання, гігієна) з найважливішими м'якими навичками командної роботи, ініціативності та конструктивної взаємодії. «Гра дитини» виступає універсальним середовищем, де відбувається одночасне відпрацювання твердих навичок (дрібна моторика через складання пазлів, конструювання) та м'яких навичок (співпраця, емпатія, саморегуляція). Завершує цю систему «Особистість дитини», що закладає основу для становлення як твердих

навичок самоорганізації, так і м'яких навичок самосвідомості, мотивації та емоційного інтелекту.

Таким чином, кожен освітній напрям БКДО забезпечує синергію між розвитком твердих навичок як технічного фундаменту навчання та м'яких навичок як основи соціально-емоційної компетентності, що в комплексі забезпечує цілісне формування особистості дитини дошкільного віку. Отже, взаємодоповнюваність твердих і м'яких навичок у межах освітніх напрямів БКДО створює умови для всебічного розвитку дошкільника як майбутнього школяра й громадянина. Тверді навички забезпечують опанування знаннями та інтелектуальними вміннями, тоді як м'які – сприяють формуванню соціальної компетентності, емоційної стійкості та готовності до успішної адаптації у змінних умовах сучасного суспільства.

Звертаючись до нашої таблиці з диференціацією «hard skills» та «soft skills» за характером оволодіння та функціональною сферою застосування можемо зробити висновки, що до твердих навичок належать – уміння рахувати, розрізняти кольори та форми, писати, читати, користуватися ножицями, складати пазли, а також навички самообслуговування – одягатися, застібати гудзики, мити руки тощо. Ці навички формують готовність дитини до шкільного навчання та сприяють розвитку мислення, пам'яті, уваги. До м'яких – належать: комунікація, вміння слухати та висловлювати свої думки, співпраця в колективі, уміння вирішувати конфлікти, емпатія, креативність, гнучкість мислення. М'які навички важливі для того, щоб дитина комфортно почувалася у соціальному середовищі, легко адаптувалася до змін, будувала дружні стосунки, вміла долати стрес та невдачі.

Натомість, у своїй праці Л. Кондратюк підтверджує наші висновки та до «hard skills» додає вміння розв'язувати математичні задачі, читати, вивчати іноземні мови та навіть їздити на велосипеді [25]. І. Варельєва наводить такі приклади «soft skills»: вміння спілкуватися; вміння працювати в команді;

вміння переконувати; вміння вирішувати проблеми; вміння приймати рішення; вміння управляти своїм часом, мотивувати себе та інших [8].

Отже, на думку Л. Кондратюк, поєднання твердих і м'яких навичок забезпечує гармонійний розвиток дошкільника, сприяє його впевненості в собі, готовності до нових викликів та формуванню позитивного ставлення до навчання й навколишнього світу.

Дошкільний період характеризується низкою особливостей розвитку, що створюють сприятливий ґрунт для формування soft skills. З психологічної точки зору, дошкільний вік (3–6 років) є періодом інтенсивного розвитку емоційної сфери, становлення самосвідомості та активного освоєння соціальних ролей. Саме в цей період відбуваються критично важливі процеси, які закладають основу особистісного розвитку дитини.

Насамперед, важливо відзначити емоційний розвиток, який включає формування здатності розпізнавати, розуміти та регулювати власні емоції, а також емпатійно реагувати на емоційні стани інших. Н. Компанець стверджує що, емоційний розвиток – це зростання здатності дитини розрізняти та виражати свої емоції соціально прийнятними способами, а також здатність розуміти емоційний зміст спілкування інших людей, а також керувати своїми емоціями [24, с.16]. У старшому дошкільному віці стає можливим керування власною поведінкою на основі засвоєних правил і простих моральних норм, виявляються перші спроби стримувати себе; з'являється можливість регулювати поведінку у відповідності з образом, що уявляється; вміння керувати собою починає виділятися як особлива задача [23]. Це створює передумови для гармонійної взаємодії з іншими людьми.

Тісно пов'язаний із цим процесом і розвиток соціального пізнання. В. Андрущенко зі своїми співавторами у філософському словнику соціальних термінів визначає соціальне пізнання як «пізнання соціальних реалій життєвого середовища людей», і воно «постає як необхідна умова його налагодження відповідно до природи і призначення людини» [62, с. 548].

Опановуючи норми, правила та цінності суспільства, діти вчаться розуміти соціальні ситуації, прогнозувати наслідки своїх дій та адекватно реагувати на поведінку оточуючих. Соціальна компетентність дошкільнят – це результат процесу оволодіння дітьми емоційним і соціальним досвідом. Це їх обізнаність, умілість, вправність способів соціального реагування. Самосвідомість, як складова соціальної компетентності, виступає важливим елементом особистості, що дозволяє дитині регулювати і контролювати свої дії відповідно до соціальних вимог і ситуацій [6, с. 5]. Це підтверджує, що опановуючи норми, правила та цінності суспільства, діти вчаться розуміти соціальні ситуації, прогнозувати наслідки своїх дій та адекватно реагувати на поведінку оточуючих, що сприяє формуванню у дитини відповідальності за власну поведінку.

Важливим складником успішної соціалізації є розвиток мовлення та комунікація. В «Енциклопедії освіти» мовлення розглядається як форма спілкування людей засобами мови. Мовленнєве спілкування, водночас, сприяє організації спільної діяльності людей, пізнанню одним одного, є істотним фактором у формуванні й розвитку міжособистісних стосунків [14, с. 514].

Згідно з моделлю комунікації Шеннона–Вівера (математична теорія комунікації), комунікація – це процес передачі та отримання повідомлень або трансферу інформації від однієї сторони (передавача) до іншої (отримувача, ресівера) [20, с. 85].

Саме завдяки мовленнєвим та комунікативним умінням дошкільники опановують навички вербального та невербального спілкування, здатність до діалогу, аргументації власної позиції та активного слухання. Таким чином, мовленнєвий розвиток є не лише засобом пізнання, а й необхідною умовою ефективної взаємодії у соціумі.

З педагогічної позиції, формування soft skills у дошкільників потребує цілеспрямованого та систематичного підходу. Адже саме завдяки послідовній

роботі вихователя діти поступово опановують необхідні для життя в суспільстві соціальні та комунікативні навички.

Передусім важливим завданням є створення безпечного освітнього середовища, яке стимулює соціальну взаємодію, співпрацю та творче самовираження. У Концепції освіти дітей раннього та дошкільного віку безпечне освітнє середовище визначене як частина життєвого, соціального середовища дитини як сукупність усіх освітніх чинників, які безпосередньо чи опосередковано впливають на особистість, мають високі показники індексу задоволеності потреб і захищеності від фізичної небезпеки та психологічного насилля [29, с. 38].

Важливу роль у подальшій розробці проблеми індивідуального розвитку дошкільника в освітньому середовищі закладів дошкільної освіти відіграють праці відомих вітчизняних дитячих психологів: В. Котирло (розвиток волі в ранньому онтогенезі), О. Кульчицької (формування моральних почуттів), С. Кулачківської (емоційні взаємини дитини з дорослими), Ю. Приходько (ціннісне ставлення дошкільників до однолітків), О. Проскури (пізнавальна активність та шляхи її оптимізації), С. Тищенко (розвиток внутрішнього світу дитини) та ін. [50, с. 5].

Отже, це середовище має передбачати організацію групових активностей, рольових ігор, проєктної діяльності та ситуацій, що вимагають від дітей прийняття колективних рішень. Саме в таких умовах діти вчаться домовлятися, чути один одного та шукати спільні рішення.

Водночас не менш важливою є роль педагога як моделі для наслідування. Через власний приклад дорослий демонструє ефективні стратегії спілкування, конструктивного вирішення конфліктів та емоційної саморегуляції. Яскравим прикладом розкутості у спілкуванні є те, коли педагог наводить власні приклади (не з підручника) задля пояснення навчального матеріалу. Часто дітям корисний досвід педагога отримання знань із певної проблематики, з якими труднощами стикнувся особисто він, до якого висновків прийшов і як

отримана інформація вплинула на його подальше життя [20, с. 129]. Спостерігаючи за поведінкою вихователя, діти засвоюють необхідні моделі взаємодії та поступово інтегрують їх у власну поведінку.

Отже, ефективне формування soft skills у дітей дошкільного віку, на думку науковців, можливе лише за умови цілісного підходу, що включає в себе психологічний та педагогічний аспекти.

Таким чином, soft skills у дітей дошкільного віку представляють собою комплекс взаємопов'язаних соціально-емоційних компетентностей, які формуються в процесі активної взаємодії з соціальним середовищем та мають критичне значення для подальшого особистісного розвитку й соціальної адаптації дитини.

1.2. Особливості розвитку дітей старшого дошкільного віку

Старший дошкільний вік (5–7 років) є періодом активного становлення особистості дитини. У цей час розширюється словниковий запас, розвиваються мислення та уява, з'являється здатність до планування та елементарного самоконтролю. Дошкільники починають усвідомлювати правила взаємодії з іншими, прагнуть виявляти ініціативу та творчість у різних видах діяльності. Розглянемо чому саме цей вік є сприятливим для цілеспрямованого розвитку соціально-комунікативних умінь, які в сучасній педагогіці визначаються як soft skills аналізуючи кожен складник розвитку дітей старшого дошкільного віку: фізичний, розумовий, емоційно-вольовий розвиток та ін.

О. Гуджий та А. Порохнявий у своєму словнику термінів та понять визначають фізичний розвиток як – а) процес становлення та змін біологічних форм і функцій організму під впливом життя; б) стан рухової функції людини в конкретний момент часу, який характеризується фізичними параметрами статури, рухового апарату, системи, які її обслуговують [13, с. 27].

За визначенням Е. Вільчковського фізичний розвиток – це процес становлення та змін біологічних форм та функцій організму людини під час її індивідуального життя. Він оцінюється рівнем антропометричних та біометричних показників (маса та довжина тіла, окружність грудної клітки та ін.), фізичних якостей (швидкості, спритності, сили, витривалості, гнучкості), показників формування постави (вигинів хребта, відстані між кутами лопаток та ін.) [11].

Фізичний розвиток дитини старшого дошкільного віку характеризується значними досягненнями, і, як зазначає Е. Вільчковський, відбувається він під впливом двох ключових факторів: природно-вікових змін організму (морфологічна та функціональна перебудова) та режиму рухової активності, до якого входить весь комплекс організаційних форм фізичного виховання та його самостійна рухова діяльність [11]. Діти цього віку завдяки цим процесам володіють вже досить високим рівнем координації, їхня дрібна моторика стає значно точнішою, що проявляється в умінні малювати, вирізати ножицями та конструювати. Велика моторика, що вдосконалюється через рухову активність, дозволяє їм впевнено бігати, стрибати і лазити. Цей рівень фізичної зрілості, досягнутий завдяки взаємодії обох факторів, є фундаментальним для формування soft skills через творчі ігри, оскільки саме фізична спроможність дитини дозволяє їй повноцінно включитися в ігрову діяльність. Творчі ігри, такі як конструкторське моделювання, ліплення або малювання, вимагають гарного розвитку дрібних м'язів пальців та кистей рук для маніпулювання предметами, що безпосередньо пов'язано з розвитком таких якостей, як терпіння, акуратність, зосередженість уваги та вміння доводити справу до кінця. Коли дитина старанно розфарбовує деталь або з'єднує дрібні частини конструктора, вона не лише вдосконалює моторику в рамках своєї самостійної рухової діяльності, але й формує навичку уважності та відповідальності за результат своєї праці. Крім того, творчі ігри з рухами сприяють фізичному розвитку дітей дошкільного віку, оскільки під час виконання різних ролей діти

активно рухаються: ходять, бігають, піднімають руки, нахиляються, стрибають. Такі рухи допомагають розвивати велику моторику, покращують координацію рухів, рівновагу та гнучкість, а також сприяють витривалості та загальній фізичній активності. Крім того, імітація дій персонажів стимулює рефлекси та швидкість реакції, що загалом зміцнює фізичне здоров'я дітей. Також варто згадати танці та танцювальні вправи. Танцювальні вправи і танці впливають на формування правильної постави, легкої і невимушеної ходи, виразності і граціозності рухів. За дослідженням А. Шевчук, танцювальні вправи, які супроводжуються музикою, ритмічним підрахунком або піснею, розвивають у дітей музичний слух, посилюють позитивний емоційний вплив фізичних вправ на виховання естетичних почуттів [11].

Отже, фізичний розвиток дітей старшого дошкільного віку є результатом поєднання природно-вікових змін організму та активної рухової діяльності, що реалізується як у фізичному вихованні, так і в самостійних іграх. Творчі ігри та танцювальні вправи виступають важливим засобом цього процесу: вони вдосконалюють велику й дрібну моторику, формують координацію, витривалість, гнучкість та правильну поставу, а також розвивають уважність, терпіння й здатність до самовираження. У комплексі ці чинники створюють основу не лише для фізичної зрілості, а й для формування соціальних та особистісних якостей (soft skills), які мають значення для гармонійного розвитку дитини та її успішної адаптації в суспільстві.

П. Лесгафт стверджував, що «між розумовим та фізичним розвитком існує тісний зв'язок... розумовий зріст та розвиток вимагають відповідного розвитку фізичного» [11]. Тож розглянемо розумовий розвиток дошкільників.

У сучасному тлумачному психологічному словнику визначено, що розумовий розвиток це сукупність знань, умінь і розумових дій, які сформувалися при їхньому засвоєнні; вільне оперування ними в процесах мислення, що забезпечують засвоєння у певному обсязі нових знань та умінь [64, с. 34].

На думку Т. Поніманської, розумовий розвиток – це ступінь розвитку в дитини пізнавальних процесів (відчуттів і сприймання, мислення та мовлення, пам'яті й уяви), сформованість уміння міркувати, обґрунтовувати свої думки, діяти адекватно до вимог старших, виявляти інтерес до пізнання навколишнього середовища, здатність швидко і правильно розуміти те, що їй говорять, вибудовувати власні судження, користуватися поняттями й узагальненнями [43, с. 189].

У розумовому розвитку дитини важливу роль відіграють усі психічні процеси. Протягом дошкільного дитинства увага розвивається від мимовільної, незначної за обсягом, до стійкої, зосередженої. Пам'ять дає дитині необхідний матеріал для мислення. Вона є основою формування вмінь і навичок. Запам'ятовування збагачує досвід і розширює кругозір, без яких неможливий розвиток здібностей і діяльності дітей. Емоції надають своєрідного забарвлення сприйманню, уявленням, судженням. Пізнавальну діяльність супроводжують такі почуття, як допитливість, сумнів, упевненість, що тісно пов'язані з пізнавальними інтересами. Уява в переддошкільному віці теж пов'язана із сприйманням, але вона ще надто обмежена за своїм змістом. Протягом дошкільного дитинства вона розширюється, збагачується [40, с. 3].

У своїй праці «Материнська школа» Я. Коменський стверджував, що головним у розумовому розвитку є розвиток мислення, формування самостійної розумової діяльності.

Розумовий розвиток дитини проявляється не лише у формуванні психічних процесів, а й у здатності застосовувати їх у повсякденному житті. Дитина починає аналізувати свої дії, порівнювати явища, робити висновки та прогнозувати наслідки. Саме через гру, спілкування та дослідницьку діяльність відбувається формування логіки, мислення та творчих здібностей. Активне використання мови як засобу пізнання світу сприяє розвитку внутрішньої рефлексії, умінню планувати свої дії та вирішувати задачі різного

рівня складності. Таким чином, розвиток психічних процесів та інтелектуальні здібності тісно взаємопов'язані та взаємозбагачуються.

В. Сухомлинський сказав: «Як без азбуки людина не може читати, так без розумового розвитку, без гнучкої, живої думки неможливе розумове виховання» [59].

Розумовий розвиток дитини одночасно із психічним і є свідченням її інтересів, почуттів тощо. Виявляється він в обсязі, характері та змісті знань, рівні розвитку психічних процесів (відчуттів, сприймання, пам'яті, мовлення, уяви, мислення), пізнавальних здібностей, характері провідної діяльності. Т. Поніманська виокремлює такі характеристики що свідчать про розумовий розвиток дитини:

- запитання, які вона ставить дорослим;
- судження, в яких виявляється її розуміння різних явищ, подій та їх причин;
- продукти діяльності (малюнки, різноманітні вироби та ін.);
- зміст, форми ігор;
- характер спілкування з дорослими та однолітками;
- способи виконання завдань, розв'язань розумових задач [43].

При цьому розвиток дитини неможливо розглядати окремо від емоційно-вольової сфери, оскільки саме вона визначає здатність дитини регулювати власну поведінку, долати труднощі, концентрувати увагу та взаємодіяти з оточенням.

Перед тим як розглядати емоційно-вольову сферу варто зауважити, що таке емоції та воля. В. Войко у своєму психологічному словнику визначає емоції так: «емоції (від лат. *emoveo* хвилюю, збуджую) – психічні стани і процеси в людини і тварини, у яких реалізуються їх ситуативні переживання. Емоції виступають також і як властивості людини, оскільки в них виявляється позитивне або негативне ставлення індивіда до певних об'єктів, сфер діяльності, до інших людей, до самого себе» [49, с. 52].

Т. Дуткевич стверджує емоції – психічне відображення у формі безпосереднього пристрасного переживання життєвого сенсу явищ та ситуацій, зумовленого відношенням їх об'єктивних властивостей до потреб суб'єкта [16, с. 244].

Будь-яка емоція завжди має декілька складових. Перша – це суб'єктивне переживання. Друга – це реакція організму. Наприклад, коли людина збуджена, її голос може тремтіти або підвищуватися всупереч її бажанню. Третя – сукупність думок, що супроводжують емоцію. Четверта – це особливий вираз обличчя. Наприклад, якщо людина незадоволена, вона хмуриться. П'ята пов'язана з генералізованими емоційними реакціями. Наприклад, при негативній емоції ставлення людини до подій, що відбуваються навколо, стає негативним [17, с. 9].

Емоції формують внутрішній світ людини та визначають її ставлення до різних подій і ситуацій, створюючи основу для мотивованих дій. На цій основі розвивається воля.

За визначенням автора українського педагогічного словника С. Гончаренка воля – свідомо саморегуляція людиною своєї поведінки й діяльності, регулююча функція мозку, що полягає в здатності активно домагатися свідомо поставленої мети, переборюючи зовнішні і внутрішні перешкоди [12, с. 58].

Розуміння сутності емоцій і волі дозволяє глибше досліджувати їх розвиток і регуляцію, що є ключовим аспектом емоційного розвитку.

Н. Компанець стверджує, що емоційний розвиток – це зростання здатності дитини розрізняти та виражати свої емоції соціально прийнятними способами, а також здатність розуміти емоційний зміст спілкування інших людей, а також керувати своїми емоціями. У віковій психології прийнято вважати, що емоційний розвиток розпочинається у новонародженої дитини, виражається у розвитку досвіду розуміння, вираження та регуляції емоцій [24, с. 16].

Також Н. Компанець у співавторстві з Л. Коваль-Бардаш зауважують, що саме у старшому дошкільному віці в дитини відбуваються ключові зміни в емоційному та вольовому розвитку. Вона вчиться розпізнавати, розуміти та виражати свої почуття через міміку, жести, позу та інтонації голосу. З'являються складні соціальні емоції, такі як гордість, жаль, заздрість і ревності, а також зароджується почуття гумору. Дитина набуває здатності довільно контролювати свої пізнавальні процеси, наприклад, може цілеспрямовано зосередити увагу або щось запам'ятати. Вона вчиться обмежувати свої миттєві бажання, долати труднощі та довго й цілеспрямовано працювати над чимось, оволодіваючи вмінням керувати своєю діяльністю. У цьому віці моральні мотиви поведінки – що добре, а що погано – починають відігравати провідну роль серед інших причин для дій. Дитина вже може виконувати складні усні інструкції дорослого, цілеспрямовано, усвідомлено керувати своєю поведінкою, демонструючи ознаки самоконтролю, і вміє оцінювати результати своїх вчинків. Також формується здатність наслідувати позитивний зразок (еталон) поведінки [23, с. 8].

Саме цей якісний стрибок в емоційному та вольовому розвитку старшого дошкільника створює найсприятливіші передумови для цілеспрямованого формування ключових *soft skills* через творчі види діяльності. Здатність дитини розпізнавати, називати та соціально прийнятно виражати свій емоційний стан є міцним каменем емоційного інтелекту – фундаментальної м'якої навички, що об'єднує в собі самосвідомість, саморегуляцію, соціальну чутливість і навички відносин. Творчі ігри, зокрема сюжетно-рольові, надають дитині унікальний безпечний простір для тренування цієї компетентності. Входячи в роль, дитина не лише відтворює дії персонажа, але й експериментує з різними способами вираження та керування складними соціальними емоціями – гордістю, заздрістю, співчуттям, вчиться розрізняти їхні нюанси за мімікою, жестами та інтонаціями партнерів по грі, розвиваючи емпатію.

Вольові якості, що активно формуються в цьому віці – самостійність, цілеспрямованість, наполегливість, організованість, дисциплінованість [48, с. 408] – становлять психологічну основу для таких soft skills, як самоорганізація, стійкість до стресу (стресостійкість) та цілеспрямованість. Колективна творча гра, наприклад, створення спільного арт-об'єкта чи постановка спектаклю, вимагає від дитини вміння слідувати складній інструкції, довго та зосереджено працювати над єдиним задумом, обмежувати свої особисті імпульси заради інтересів команди. Це безпосередньо тренує навички командної роботи, комунікації та вирішення конфліктів.

Крім того, провідна роль моральних мотивів поведінки, здатність до самооцінки та наслідування позитивного зразка є основою для формування критичного мислення та етичних принципів. У процесі творчої гри діти постійно стикаються з виборами: чи чесно вчинив персонаж, як допомогти тому, хто потребує, як вирішити суперечку справедливо. Обговорюючи ці ситуації, вони вчать аргументувати свою позицію, відстоювати моральні норми, розвиваючи вміння вести діалог та брати на себе відповідальність за свої вчинки.

Говорячи про емоції, варто згадати і почуття. Л. Лохвицька зауважує – старші дошкільники добре володіють “мовою” почуттів. Вони вже здатні стримувати свої почуття. Їхні акценти зміщуються на взаємини людей. Діти цього віку мають “чуття” на реальні ставлення до себе і до інших. Вони відчують прояви нещирості і перестають довіряти такій людині. Щодо авторитетних осіб у них формуються моральні почуття (у ставленні до вихователя). Почуття обов'язку перед однолітками конкурує з тим самим почуттям щодо дорослих. У дитини з'являється стійкість почуттів і взаємин [33, с. 62].

Таким чином, емоційно-вольовий розвиток дитини 5-6 років, розкриваючись у творчій грі, перетворює її на потужний інструмент формування цілого комплексу soft skills, що становлять основу її майбутньої

соціальної та академічної успішності. Водночас саме у цьому віці дитина починає активно оволодівати соціальними навичками: вчиться взаємодіяти з однолітками, вибудовувати стосунки, узгоджувати власні бажання з потребами інших та дотримуватися спільних правил, тому важливо розглянути і соціальний розвиток дітей.

Дж. Мід висунув ідею про три стадії соціалізації в процесі гри, а гру розглядав як засіб за допомогою якого дитина навчається соціальним ролям. На першій стадії (імітаційні ігри) діти копіюють поведінку дорослих, не завжди розуміючи її. На другій (рольові ігри) діти, виконуючи в іграх дорослі ролі, «приміряючи» їх до себе, вчать надавати своїм думкам і діям такого самого значення, що й дорослі. На третій, завершальній стадії (колективні ігри), дитина додає до розуміння очікувань окремих людей групові очікування. Дотримання правил рольових і колективних ігор поступово підводить дітей до виконання правил гри в суспільстві, закріплених у законах і нормах. Тим самим формується почуття соціальної ідентичності [55, с. 29].

О. Кононко підкреслює, що відчуття соціального благополуччя у дошкільника формується завдяки гармонійній збалансованості його життєдіяльності, яка ґрунтується на трьох провідних прагненнях: самореалізації, саморозвитку та самозбереженні. Вміння поєднувати ці потреби забезпечує дитині повноцінне соціальне буття, результативну діяльність, продуктивне життя, гарне самопочуття та позитивне світосприйняття. Разом із тим важливою місією педагога є створення умов для формування соціальної зрілості дитини через розвиток ключових умінь, а саме: орієнтуватися в нових життєвих ситуаціях, адаптуватися до соціального середовища, а також конструктивно впливати як на оточення, так і на власну поведінку [26].

Саме ці теоретичні положення знаходять своє практичне втілення та найефективніший розвиток у процесі організації творчих ігор, які виступають потужним інструментом формування soft skills у старших дошкільників. Три

стадії соціалізації в процесі гри, описані Дж. Мід, чітко простежуються в еволюції творчої гри: від простого імітування дій дорослого (наприклад, користування молоточком у майстерні) через рольову гру («приміряння» на себе професій лікаря, будівельника або вчителя) до складних колективних ігор-проектів (спільна побудова космічного корабля з великого конструктора з розподілом обов'язків). Кожна з цих стадій безпосередньо розвиває конкретні м'які навички. На стадії рольової гри дитина вчиться ефективно комунікувати, аргументувати свою позицію та керувати емоціями, намагаючись втриматися в образі. Колективна гра вимагає вже вищого рівня командної роботи, злагоженості дій, вміння домовлятися та дотримуватися спільних правил, що формує почуття відповідальності не лише за себе, але й за успіх усієї групи.

Цей процес повною мірою відповідає ідеї О. Кононко про гармонійне поєднання прагнень до самореалізації, саморозвитку та самозбереження. У творчій грі дитина самореалізується, придумуючи нові сюжетні повороти; саморозвивається, опановуючи нові способи творчого вираження та соціальної взаємодії; та самозберігається, навчаючись у безпечному ігровому просторі конструктивно реагувати на конфлікти та розчарування. Завдання педагога, відповідно до цього підходу, полягає в тому, щоб створити це багате середовище для гри, яке буде стимулювати дитину до орієнтування в нових ситуаціях (що робити, якщо не вистачило деталей для будівлі?), адаптації (як знайти компроміс з іншими дітьми?) та конструктивного впливу на власну поведінку та оточення (як переконати команду в своїй ідеї?).

Розвинутий соціальний інтелект та емоційна зрілість, сформовані через описані механізми, природно переходять у площину морального розвитку, який у старшому дошкільному віці набуває осмисленого характеру.

Л. Божович, Д. Ельконін, О. Кульчицька, С. Рубінштейн, В. Савчина, Л. Славіна у своїх працях розглядають моральний розвиток дошкільника як складний процес формування моральної свідомості, моральної поведінки, моральних переживань, моральних відносин [55, с. 150].

Як зазначає Л. Лохвицька, на моральну поведінку дітей більшою мірою впливають моральні знання і переживання. На основі стійкого характеру супідрядності мотивів і потреб, розвитку панівних настанов та індивідуальних мотиваційних систем підвищується загальний рівень моральної поведінки (у дитини формується почуття відповідальності за свою поведінку, елементи самоконтролю). Поведінка дитини будується на основі “внутрішнього” прийняття (інтеріоризації) норм, правил і зразків, виражених в етичних поняттях. Дитина починає усвідомлювати, що поводитися морально необхідно “власне для себе”, бо це приносить їй задоволення, і користь довколишнім. Самоконтроль поведінки відбувається на основі вищих моральних почуттів – почуття обов’язку та емпатії, стає більш тривалим і стійким. Самооцінка залишається ще завищеною [33, с. 62].

Важливо, що саме на основі поєднання моральних знань, емоційних переживань і досвіду взаємодії з однолітками відбувається закріплення моральних якостей як особистісних рис. Сюжетно-рольові ігри, колективна діяльність, приклади з літератури та життя допомагають дитині осмислити моральні категорії («справедливість», «доброта», «відповідальність») і застосовувати їх у реальній поведінці.

Разом із формуванням моральних орієнтирів інтенсивно розвивається й пізнавальна сфера, яка забезпечує здатність дитини не лише сприймати навколишній світ, а й активно його осмислювати та відтворювати у власній діяльності.

За визначенням психологічної енциклопедії пізнавальна сфера – це сукупність пізнавальних психічних процесів, таких як пам’ять, мислення, уява, увага, сприймання, мовлення [44].

Проаналізувавши визначення, можна дійти такого висновку, що пізнавальний розвиток – це процес формування та вдосконалення у дитини дошкільного віку її пізнавальної сфери, тобто розвитку таких психічних процесів, як пам’ять, мислення, уява, увага, сприймання та мовлення, а також

здатності ефективно застосовувати ці процеси для пізнання навколишнього світу, вирішення завдань, навчання та спілкування.

Оскільки поняття пізнавальний розвиток є тотожним з поняттям когнітивний розвиток розглянемо другий.

Поняття «когнітивний» походить від лат. *cognitivus* – пізнавальний, такий, що має відношення до психічних механізмів переробки інформації на різних рівнях пізнавального відображення (як перетворюється інформація в умовах її сприйняття, як організовується зберігання інформації в довготривалій семантичній пам'яті, як будуються дедуктивні висновки тощо) [36, с. 116].

В. Лозова зауважує, що когнітивна сфера дітей дошкільного віку передбачає: здатність за власним бажанням здійснювати активне пізнання без допомоги або за допомогою дорослих; повну або часткову усвідомленість мети пізнання; використання набутого досвіду; навички оцінювання досягнутого власного результату, а також ровесників; порівняння отриманого продукт з початковою ціллю, здійснення, прогнозування діяльності; навички внесення змін та доповнень у процес пізнання, здійснювати, корекцію інтелектуальних дій; прикладання вольових зусиль та подолання труднощів у процесі досягнення мети; здобуття результату, адекватного або наближеного до поставленої мети та задоволення від інтелектуальної роботи [32].

Пізнавальний розвиток дітей старшого дошкільного віку є складним і багатовимірним процесом, що охоплює формування когнітивних, мовленнєвих, емоційних та соціальних компонентів особистості. У цей період спостерігається значне удосконалення когнітивних процесів: мислення, пам'яті, уваги, уваги та ін. Мислення дітей старшого дошкільного віку стає більш логічним, абстрактним і узагальненим, що дозволяє встановлювати причинно-наслідкові зв'язки, порівнювати та класифікувати об'єкти за різними ознаками, а також здійснювати елементарні операції. Головним показником розвитку дитячого мислення є рівень сформованості образних і

логічних мислительних операцій: як оволодіває дитина схематизованими уявленнями (образне) та виокремленням і співвіднесенням істотних параметрів об'єктів (логічне мислення) [43]. Пам'ять набуває більш системного та організованого характеру, що забезпечує утримання інформації в свідомості протягом тривалого часу та її ефективного застосування у нових ситуаціях. Про співвідношення пам'яті і мислення Л. Виготський зауважив наступне: якщо для дошкільника подумати означає пригадати, то для молодшого школяра пригадати означає подумати [16, с. 205].

Мовлення виступає ключовим інструментом пізнавальної діяльності, оскільки його розвиток сприяє формуванню абстрактного мислення, логічних операцій і здатності до самостійного висловлення думок. У старших дошкільників достатньо розвинені мовленнєве дихання, фонематичний слух, артикуляційний апарат. Діти диференціюють близькі фонemi; регулюють силу голосу відповідно до ситуації. Розвиваються фонематичне сприймання і здатність до звукового аналізу слова. Діти активно грають зі звуками, інтонаційно промовляють звук у слові, аналізують звуковий склад слів, виокремлюють перший і останній звуки у слові, добирають слова з потрібним звуком, диференціюють поняття «звук», «слово» [47, с. 225].

У старшому дошкільному віці увага дітей розвивається від мимовільної до довільної, що є важливим етапом у підготовці до шкільного навчання. В той самий час уява проявляється як вільне оперування засвоєних на попередньому етапі зразків поведінки, розширюються образи уяви, зростає їх чіткість, яскравість. Вони тісно переплітаються з особистісними новоутвореннями дитини, на основі чого виникають перші мрії дитини про своє майбутнє, про майбутнє всіх людей [16, с. 228].

Схарактеризовані особливості розвитку дитини старшого дошкільного віку – фізичний, розумовий, емоційно-вольовий, моральний та пізнавальний – формують цілісну основу для розвитку ключових компетенцій особистості. Фізичний розвиток забезпечує гармонійний стан тіла та координацію рухів, що

сприяє активній взаємодії з навколишнім середовищем. Розумовий розвиток проявляється у формуванні мислення, уваги, уяви та мовлення, що дає змогу дитині ефективно спілкуватися та вирішувати завдання. Емоційно-вольовий та моральний аспекти розвитку сприяють формуванню самоконтролю, емпатії, здатності до співпраці та розуміння норм поведінки. Пізнавальний розвиток стимулює допитливість, критичне мислення та самостійну активність у пізнанні світу. Усі ці аспекти разом створюють фундамент для формування у дітей старшого дошкільного віку soft skills.

1.3 Творчі ігри як засіб формування soft skills у старших дошкільників

Засобами формування soft skills є різноманітні активності та методи навчання.

У психології виокремлюють три провідних типи діяльності, що змінюють один одного в онтогенезі: гра, навчання, праця [30]. Найпоширенішими в роботі з дошкільниками старшого віку, як засвідчує аналіз практики, є колективні форми роботи (групові проєкти, спільне вирішення проблемних ситуацій), які формують навички співпраці, взаємодопомоги, лідерства та відповідальності; комунікативні вправи, що розвивають вміння слухати, висловлювати власну думку, домовлятися, адекватно реагувати на емоції інших; творчі завдання (малювання, аплікація, конструювання, музичні й літературні імпровізації), які стимулюють креативне мислення, самовираження та ініціативність; ігрові вправи з розвитку емоційного інтелекту, які допомагають дітям розпізнавати й регулювати власні емоції, співпереживати іншим, налагоджувати соціальні зв'язки; природознавчі й соціальні дослідження, що виховують допитливість, критичне мислення та вміння працювати з інформацією та ін. Чільне місце серед них посідає гра.

Гра – це провідний вид діяльності дитини до шести (семи) років, який характеризується емоційно насиченою, спонтанною активністю дитини, фантазуванням, неординарністю мислення, швидким переключенням уваги, зміною дій, які в скороченій узагальненій формі відображають знання дитини про світ та супроводжуються мовленням (внутрішнім та зовнішнім) [3, с. 36].

«Енциклопедія освіти» визначає гру як вид креативної діяльності людини, у процесі якої в уявній формі відтворюються способи дій з предметами, стосунки між людьми, норми соціального життя та культурні надбання людства, які характеризують історично досягнутий рівень розвитку суспільства [14, с. 139-140].

В українському педагогічному словнику зазначено, що гра – це форма вільного самовияву людини, яка передбачає реальну відкритість світові можливого й розгортається або у вигляді змагання, або у вигляді зображення (виконання, репрезентації) якихось ситуацій, смислів, станів [12, с. 73].

Кожна гра, зазначав П. Лесгафт, повинна мати певну мету, а форми гри – відповідати цій меті [11, с. 178].

Марія Монтесорі вважала гру важливим засобом розвитку дитини, особливо в ранньому віці. Вона створила авторську методичку, що передбачає використання ігор та спеціально підготовлених матеріалів для заохочення природної допитливості та формування різноманітних умінь, зокрема сенсорних, мовленнєвих, моторних і математичних. М. Монтесорі наголошувала на значенні самостійного вибору дитиною занять і матеріалів, а також відводила педагогові роль спостерігача й помічника у навчальному процесі.

Також варто згадати Софію Русову – українського педагога, теоретика і практика дошкільної й позашкільної освіти, погляди якої були дуже співзвучні системі М. Монтесорі. У книзі «У дитячому садку»(1919) вона писала: «Поки граються діти, хай скакають, бігають, кричать досхочу, настільки, наскільки це не шкодить нікому. Не треба силувати дітей ані до гри, ані до роботи, але треба

вести й те, й друге так цікаво, щоб діти захоплювалися ними, раділи однаково щиро».

А. Макаренко слушно зауважував, що поведінка дитини під час гри багато в чому відображає її майбутню здатність працювати, коли вона стане дорослою. Іншими словами, те, як дитина проявляє себе у грі – чи вона відповідальна, ініціативна, вміє взаємодіяти з іншими, дотримується правил, – часто свідчить про те, якою вона буде у колективі, як ставитиметься до справи, коли виросте. Саме у грі формуються важливі риси характеру, звички, навички співпраці, відповідальності та самостійності, які згодом проявляються у професійній діяльності людини. Тому гра – це не лише розвага, а й своєрідна підготовка дитини до дорослого життя, де успіх значною мірою залежить від тих якостей, що закладаються саме у дитинстві через ігрову діяльність [34].

В. Сухомлинський звертав увагу на гру як засіб розумового розвитку молодших школярів. Він писав: «Гра – це величезне світле вікно, крізь яке в духовний світ дитини вливається життєдайний потік уявлень, понять про навколишній світ. Гра – це іскра, що засвічує вогник допитливості. То що ж страшного в тому, що дитина вчиться писати граючись, що на якомусь етапі інтелектуального розвитку гра поєднується з працею, і вчитель не так уже часто говорить дітям: «Ну, пограли, а тепер будемо трудитися!» [59, с. 95].

Отже, всі вітчизняні й зарубіжні педагоги минулого наголошували на значущості гри як потужного засобу розвитку особистості дитини. Продовжуючи цю традицію, сучасні педагоги також звертають особливу увагу на гру, розглядаючи її не лише як засіб розваги, а й як важливий інструмент формування креативності, самовираження та соціалізації дитини, тож розглянемо їх погляди.

Проаналізувавши праці О. Кононко варто зазначити, що вона наголошує, що гра – це не просто розвага чи форма організації дозвілля дитини, а важливий механізм розвитку її внутрішньої позиції, тобто: формування ставлення до себе, інших і світу; розвиток суб'єктності дитини (здатності діяти

самостійно, усвідомлювати власні наміри й цілі); становлення моральних орієнтирів, емоційної та волювобільної сфери; оволодіння соціальними ролями та нормами взаємодії [27].

Л. Смоляр розглядає гру як простір особистісного розвитку, де дитина не лише відображає дійсність, а й активно її моделює, експериментує з ролями та моральними виборами [54].

Л. Артемова, Г. Григоренко, К. Щербакова на основі власних проведених досліджень стверджують, що гра містить більші можливості для формування особистості дошкільників, ніж будь-яка інша діяльність, оскільки мотиви її мають велику спонукальну силу і дітям зрозуміле співвідношення мотиву і мети гри [43].

На думку Т. Поніманської, дитяча гра детермінована віковими особливостями розвитку особистості, а тому має універсальні характеристики. По-перше, гра постає як активна форма пізнання навколишньої дійсності. Завдяки різноманіттю її форм дитина входить у сферу реальних життєвих явищ, опановує властивості та функціональне призначення предметів, осягає способи їх практичного використання. У процесі гри вона засвоює також соціальні норми й правила, особливості взаємин між людьми, водночас набуваючи досвіду самопізнання та відкриття власних можливостей і здібностей.

По-друге, гра є свідомою та цілеспрямованою діяльністю, у межах якої кожна ігрова ситуація має значущу для дитини мету. Навіть найпростіші дії з предметами (наприклад, нагодувати або вкласти ляльку спати) не є хаотичними, а мають внутрішню логіку та зміст. При цьому в онтогенезі чим менший вік дитини, тим більш наслідувального характеру набувають її ігрові дії, що відображає поступовий процес інтеріоризації соціального досвіду й формування елементарних форм цілеспрямованої активності [43].

Н. Пихтіна стверджує, що гра не має поняття часу та простору, її не можна виміряти, бо вона розгортається за своїми законами. Тому важливо дати

грі право на існування для успішного засвоєння дитиною соціально-рольового простору, розширення її соціальної компетентності; збереження «морального імунітету» кожного дошкільника, що проявляється у вмінні адаптуватися в умовах постійного розвитку нових динамічних форм існування людства; розвитку кожної окремої особистості як носія суспільної культури [41].

Л. Лохвицька, досліджуючи гру виділяє низку обов'язкових етапів, що перетворюють просто гру на закінчений виховний захід:

«Етап 1 «Залучення до гри». Необхідний для формування інтересу до гри.

Етап 2 «Ігрова ситуація». Направлена на розуміння умов та правил гри та формування готовності діяти в заданих умовах.

Етап 3 «Рольовий розподіл». Направлений на усвідомлення передбачуваного образу учасника у грі, його цілей та показників поведінки, формування потреб учасників у виконанні обраної ролі.

Етап 4 «Ігрова дія». Направлений на формування навички діяльності у запропонованих обставинах.

Етап 5 «Фінал гри». Направлений на організований вихід із гри, забезпечення збору всіх учасників гри в одному місці для підбиття її підсумків та формування ставлення учасників гри до дії, що відбулася» [33, с. 14].

У свою чергу, Т. Піроженко виділяє такі риси гри:

- «вільна розвивальна діяльність, яка робиться лише за бажанням дитини, задля задоволення від самого процесу діяльності, а не тільки від результату (процедурне задоволення);
- Творча, значною мірою імпровізована, дуже активний характер цієї діяльності («поле творчості»);
- Емоційна піднесеність діяльності, суперництво, змагальність, конкуренція, атракція тощо (почуттєва природа гри, «емоційна напруга»);
- Наявність прямих або непрямих правил, які відображають зміст гри, логічну та часову послідовність її розвитку» [42, с. 103].

У цьому контексті важливо відзначити, що ідеї науковців знаходять своє відображення в сучасних освітніх програмах для дітей дошкільного віку.

У програмі «Дитина» зазначено, що саме у грі дитина відтворює свої враження від пізнання довкілля, осмислює та інтеріоризує отриману інформацію [46].

У програмі «Я у світі» наголошено, що ігрова діяльність є провідною формою діяльності для дошкільників. У грі дитина моделює навколишній світ та власні зв'язки з ним. Через ігрову діяльність вона вчиться упорядковувати та пояснювати отримані враження, наповнює сенсом своє життя й діяльність людей. Саме в ігрових ситуаціях дитина має змогу перевірити на власному досвіді здобуту інформацію, зрозуміти, для чого живуть люди, ознайомитися з умовами їхнього життя та з основними законами співжиття [48].

У програмі «Українське дошкілля» вказано, що через гру дитина пізнає світ і себе, вчиться взаємодіяти з іншими, розвиває мислення, уяву, мовлення та соціальні навички. В освітній галузі «Гра дитини (ігрова компетентність)» зазначається, що через різні види ігор (сюжетно-рольові, рухливі, театралізовані, дидактичні тощо) дитина: відтворює отримані враження від довкілля, осмислює та інтегрує їх у власний досвід; перевіряє здобуту інформацію на практиці, застосовує її у взаємодії з однолітками; засвоює правила і норми життя в суспільстві; самовиражається і творить, формуючи основу для подальшого навчання [47].

Саме в ігровій діяльності дитина не лише набуває нових знань, а й активно відтворює власні уявлення про навколишній світ, розвиває мовлення, мислення, уяву, соціальні вміння.

Більшості ігор властиві чотири головні риси (за С. Шмаковим): вільна розвивальна діяльність, що виконується лише за бажанням дитини, заради задоволення від самого процесу діяльності, а не тільки від результату (процедурне задоволення); творчий, імпровізаційний характер діяльності, дуже активний («поле творчості»); емоційно піднесена діяльність, яка

передбачає змагальність і конкуренцію; наявність прямих або непрямих правил, що відображають зміст гри, логіку і послідовність її розвитку [57, с. 12].

Особливе місце в системі ігрової діяльності займають творчі ігри, оскільки саме вони відкривають найширші можливості для самовираження, розвитку фантазії, уяви та креативного мислення дітей.

Творчі ігри – це такі ігри, в яких виявляються образи, що містять в собі умовне перетворення навколишнього. Головною ознакою, центром творчої гри є наявність уявлюваної ситуації, яку створює дитина замість реальної і діє в ній, виконуючи певну роль, відповідно до тих знань, які вона при цьому надає оточуючим предметам. У творчій грі все «нібито», «умисно», але в цьому умовному оточенні, що створюється уявою, багато справжнього: ігрові дії гравців завжди реальні, їх почуття дуже щирі [60].

Творчі ігри – це ігри, які придумують самі діти, відображаючи у них враження від пізнання навколишнього світу [43]. Творчі (креативні) ігри розглядаються сучасними дослідниками як ефективний засіб розвитку особистості дитини дошкільного віку. Вони забезпечують умови для вільного самовираження, активізують уяву, стимулюють розвиток дивергентного мислення та сприяють формуванню креативного потенціалу. У науковій літературі підкреслюється, що участь у кооперативно-творчих іграх істотно підвищує рівень творчої активності дітей, а також позитивно впливає на становлення індивідуально-особистісних якостей, пов'язаних із креативністю.

Творчі ігри називають творчими тому, що діти самі визначають мету, зміст і правила гри, відображаючи здебільшого навколишнє життя, діяльність людини та взаємини між людьми [41, с. 40].

Творчу гру різнобічно характеризують такі особливості:

1. Уявлювана ситуація. У творчій грі все є умовним, але в цьому створеному уявою оточенні багато справжнього: ігрові дії учасників завжди реальні, їхні почуття, переживання щирі. Завдяки ігровій уявлюваній ситуації

дитина вчиться мислити про реальні речі та дії. Із цією особливістю пов'язані виникнення задуму в грі, пошук засобів для його реалізації, що потребує творчої уяви, а також означає перехід до творчої діяльності.

2. Творчий характер. Дитина у грі не копіює дійсність, а, наслідуючи те, що бачить, комбінує свої уявлення. При цьому емоційний та інтелектуальний аспекти її розвитку взаємообумовлені. Дошкільник по-справжньому переживає те, що відображає в грі, і мислить про те, що раніше емоційно сприйняв.

3. Наявність ролей. Відображення дійсності відбувається у процесі прийняття дитиною певної ролі. Однак вона наслідує образи не повністю, оскільки не має змоги реально здійснювати операції, як виконував її персонаж насправді. Тому у творчій грі дошкільнята виконують символічні дії, замінюючи реальні предмети іграшками або якимись іншими предметами, приписуючи їм необхідні функції (кубик — “чашка”, палиця — “коник” та ін.).

4. Довільність дій. Виконуючи прийняті ролі, діти неодноразово повертаються до дійсності, освоюються в ній, пізнають її поступово, добровільно, без примусу. Довільність дій є характерною особливістю творчої гри.

Результати її не продуктивні, вони умовні, оскільки дитина майже нічого не змінює в навколишній дійсності. Однак її ігрова діяльність збагачується різноманітними уявленнями про навколишній світ: фізичні якості, суспільно значущі функції предметів, людські взаємини тощо [43].

Різні види творчих ігор мають унікальні можливості для розвитку дітей, сприяючи формуванню їхніх когнітивних, емоційних, соціальних та творчих навичок. Зробимо детальний огляд основних видів творчих ігор та їхніх можливостей.

У сучасній педагогічній науці застосовується класифікація творчих ігор за видами діяльності, яка передбачає систематизацію ігрових практик залежно від типу діяльності учасників. Зокрема, виділяють режисерські ігри, що

забезпечують формування у дітей здатності до самостійного створення та організації сценічних дій; сюжетно-рольові ігри, які моделюють сімейні, побутові та соціальні взаємодії; будівельно-конструкційні ігри, що сприяють розвитку просторового та конструктивного мислення; а також ігри на основі літературних творів, реалізовані через драматизацію та інсценування художніх текстів, що стимулюють уяву та креативну активність [43].

Режисерська гра визнається в психолого-педагогічній науці першоджерельною, найранішою формою творчої ігрової діяльності дитини. Вона закономірно зароджується на третьому році життя, на стику раннього та дошкільного віку, коли дитина, вже накопичивши певний соціальний досвід, ще не володіє достатніми навичками для повноцінної спільної сюжетно-рольової гри з однолітками.

Режисерські ігри – ігри, де дитина керує уявною ситуацією в цілому, діє одночасно за всіх учасників [41, с. 33].

У молодшому дошкільному віці режисерські ігри мають такі специфічні особливості:

1. Основою їх є безпосередній досвід дитини (події, які вона спостерігала або в яких брала участь). Використання знань, здобутих нею з інших джерел (книг, розповідей дорослих, мультфільмів, радіопередач), на цьому етапі обмежене.

2. Ігри з іграшками мають нескладний сюжет, який охоплює обмежену кількість відомих дитині дій (лялька їсть, відпочиває, йде на прогулянку тощо). Кількість персонажів також незначна, а взаємини між ними визначаються дитиною ситуативно, за ходом гри.

3. Кожна іграшка наділена закріпленою лише за нею постійною роллю, яка і визначає сюжет: мама коза рятує своїх козенят, доктор Айболить лікує зайчика тощо. Незнайомі іграшки, що не вписуються у досвід дитини і неадекватні її віку, не «підказують» сюжету, а отже, не сприяють ігровій

режисерській діяльності. В такому разі обов'язкова участь дорослого, який може підказати дитині способи включення нових іграшок у відомі їй сюжети.

4. Сюжетні події в індивідуальних режисерських іграх є результатом асоціативного сприйняття дитиною навколишнього світу: вона обіграє предмети, які бачить, розгортає навколо них ігрові дії (Іграшкова машинка подорож, перевезення вантажу тощо). Постійне варіювання сюжету гри розвиває її фантазію та уяву

5. Головним компонентом індивідуальної режисерської гри є мова, здебільшого описова: дитина називає свої дії, дії персонажів, іноді оцінює їх. Часто вона вдається до звуконаслідування [43].

Л. Артемова пропонує класифікацію режисерських ігор відповідно до різноманітності театрів: настільний театр іграшок, настільний театр картинок, стенд-книжка, фланелеграф, тіньовий театр [2].

У старшому дошкільному віці режисерські ігри залишаються важливою складовою ігрової діяльності дитини, але зазнають значних змін у порівнянні з молодшим віком. В основному вони набувають форми спільних ігор, коли кілька дітей об'єднуються, при цьому кожен учасник керує одним-двома ігровими персонажами. Зміст ігор будується вже не лише на безпосередньому особистому досвіді дитини, але й на опосередкованому досвіді, отриманому з казок, віршів, мультфільмів та розповідей дорослих. Діти вже здатні вільно поєднувати знання з різних джерел у одній грі, часто змінюючи знайомі сюжети власною фантазією та вносячи багато вигаданого. Сюжети спільних режисерських ігор стають складнішими і різноманітнішими. Зростає кількість персонажів, між якими виникають складніші взаємини; чіткіше виділяються головні та другорядні дійові особи. У таких іграх яскраво виражений сюжетно-рольовий характер – дитина не просто виконує дії з іграшкою, але й визначає роль, мотиви та взаємини між своїми персонажами. Мовлення також залишається ключовим компонентом гри, але виконує іншу функцію:

паралельно з ігровими діями дитина описує їхню послідовність, коментує та оцінює [43].

Режисерські ігри старшого дошкільного віку тісно пов'язані з сюжетно-рольовими іграми і створюють для них реальні передумови. Однак з появою сюжетно-рольових ігор режисерські не зникають, а взаємно доповнюють їх, супроводжуючи дитину навіть у молодшому шкільному віці.

За визначенням А. Богуш, сюжетно-рольова гра є діяльністю, в якій діти приймають на себе ролі дорослих і відтворюють їхні дії, слова і відносини [7].

Сюжетно-рольова гра за визначенням Т. Поніманської – образна гра за певним задумом дітей, який розкривається через відповідні події (сюжет, фабула) і розігрування ролей [43].

Сюжетно-рольова гра є провідним видом діяльності дошкільного дитинства, оскільки саме в ній формується основа для розвитку творчого мислення, самоусвідомлення та комунікативних здібностей. Через механізм гри дитина не лише копіює реальність, а й творчо її переосмислює, вкладаючи власний досвід і емоції. Гру характеризують дві основи: наявність сюжету (послідовності подій) та рольові дії, які визначаються обраним образом.

Протягом дошкільного віку сюжети ігор не тільки урізноманітнюються, а й стають тривалішими. Якщо молодші дошкільники розігрують один і той самий сюжет протягом 10-15 хв, то діти середнього дошкільного віку розігрують його 40-50 хв, а старші дошкільники кілька годин і навіть днів. Це означає, що діти старшого дошкільного віку збагачують гру новим змістом, надають їй іншого спрямування завдяки поглибленню й розширенню знань, розвитку мислення, уяви [43].

У старшому дошкільному віці істотно ускладнюється зміст сюжетно-рольових ігор. Діти починають спільно обговорювати правила гри, узгоджувати ролі, контролювати дії одне одного, що свідчить про формування соціальної взаємодії в ігровій діяльності. Розширюється ігровий простір, урізноманітнюються дії та сюжети (наприклад, у грі «Театр» з'являються сцена

і гримерна). Поза грою спілкування дітей стає більш змістовним та емоційно забарвленим, що свідчить про позитивний вплив сюжетно-рольової гри на розвиток комунікативних навичок [46].

Будівельно-конструкційні ігри – різновид творчих ігор, у яких діти відображають навколишній предметний світ, самостійно зводячи споруди і обігруючи їх [43]. Будівельно-конструкційні ігри вводять ще один аспект творчої діяльності – роботу з матеріалом та простором. Діти зводять споруди або моделі з конструкторів, кубиків, піску чи природних матеріалів. Цей вид гри допомагає поєднати креативність з практичними навичками: просторовим мисленням, уважністю до деталей та командною роботою.

Будівельно-конструктивні ігри починають проводитися з раннього віку та поступово, з кожною віковою групою, додаються будівельні матеріали і вже старші дошкільники використовують у своїх іграх найрізноманітніший будівельний матеріал, який допомагає їм побудувати сюжет [5, с. 161].

Будівельно-конструкційні ігри розвивають розумові здібності: вміння цілеспрямовано розглядати предмети і споруди, уявно ділити їх на частини, порівнювати, бачити спільне і відмінне, робити висновки й узагальнення, виокремлювати основні елементи конструкції, від яких залежить розміщення інших. У цьому процесі в дошкільнят виробляється вміння користуватися сенсорними еталонами (системами геометричних форм і тіл, просторових відношень, кольорів тощо). Їхні дії стають усвідомленими, вони починають самостійно оволодівати узагальненими способами зведення подібних споруд у змінених умовах. Такі умови можуть бути задані вихователем (побудувати міст, під яким проплив би теплохід) або продиктовані грою. Ігри з будівельним матеріалом розвивають у дітей довільність психічних процесів (сприймання, пам'яті, мислення, уяви, спостережливості), формують інтерес до техніки [43].

Будівельні ігри та сюжетно-рольові пов'язуються тісними взаємними переходами. Створені споруди, будівлі, конструкції охоче використовуються дошкільником для декорування гри сюжетно-рольової: у «побудованих»

кімнатах розгортається гра «у сім'ю», у спорудженому «приміщенні» відкривається «магазин» чи «лікарня». Поєднання сюжетно-рольових та будівельних ігор дозволяє дошкільнику повніше відобразити життя людей, змодельовати цілісний його процес, де вирізняються окремі етапи: спочатку спорудження, будівництво, потім використання споруди у важливих для людини цілях. Головна відмінність між будівельними й сюжетно-рольовими іграми полягає у їхньому змісті: будівельна носить предметний характер, а сюжетно-рольова – комунікативний, коли моделюються відносини між людьми, виступаючими у різних своїх ролях. З віком дошкільників відмінності між будівельними й сюжетно-рольовими іграми все менш помітні: будівельна гра розгортається як сюжетно-рольова з визначенням сюжету й розподілом ролей. Водночас у будівельних іграх є ознаки, спільні з продуктивною діяльністю дошкільників: діти отримують реальний результат у вигляді споруди, архітектурного комплексу [16].

Ігри фантазування – ігри, в яких дошкільник має змогу грати зі словами, промовляючи низку звуків рідної мови, створює незвичайні слова, загадки, віршики, казки, оповідання. У гри-фантазуванні дитина може проекспериментувати, багаторазово виконати будь-яку дію, від якої вона отримує задоволення і наявний продукт її діяльності[51, с.788]. Ігри-фантазування підсумовують усі попередні види творчості, адже вони дають дитині абсолютну свободу створювати сюжети й образи без обмежень. Це дозволяє розвивати мовленнєві здібності, уяву, асоціативне мислення та всі характеристики креативності: швидкість, гнучкість, оригінальність і сміливість експериментувати.

Гру-фантазування можна розглядати як творчість, тому що у ній розвиваються такі важливі характеристики творчості як:

- Швидкість думки – здатність до генерування як найбільшого числа ідей.

– Гнучкість мислення – здібність гнучко змінювати стратегію й тактику творчого пошуку, переключатися з однієї ідеї на іншу, вміти переносити ідеї з одного об'єкта на інший і бути готовим до отримання парадоксального рішення;

– Оригінальність – здатність формулювати нові, неочікувані ідеї, що відрізняються від загальноприйнятих;

– Сміливість – здатність приймати рішення в ситуаціях невизначеності;

– Допитливість – відкритість та інтерес до всього нового; уміння помічати незвичайне у звичайному, дивуватися йому [28].

Проаналізувавши перелічені види творчих ігор можемо дійти висновку, що вони взаємопов'язані і разом формують ключові соціальні та пізнавальні компетентності: комунікативні навички, емоційний інтелект, креативність, співпрацю, критичне мислення, лідерство та ін.

Комунікативні навички розвиваються в усіх видах творчих ігор, де необхідно домовлятися про ролі, узгоджувати дії або обговорювати сюжет. Сюжетно-рольові та режисерські ігри дають базу для словесної взаємодії, а театралізовані ігри дозволяють відточувати невербальні засоби комунікації.

Емоційний інтелект формується через рольові та театралізовані ігри, де діти переживають емоції персонажів, вчаться розпізнавати почуття інших і керувати власними реакціями. Це дозволяє глибше зрозуміти себе і партнерів по грі.

Креативність – загальний показник, який інтегрує всі попередні види творчих ігор. Вона стимулюється фантазуванням, поєднанням різних ігрових сюжетів і експериментами з матеріалом.

Співпраця (командна робота) проявляється у всіх колективних ігрових ситуаціях: будівництві, сюжетно-рольових, режисерських іграх та театралізованих, де діти узгоджують дії та допомагають один одному.

Критичне мислення розвивається через аналіз і планування дій у будь-яких ігрових сценаріях – від будівельних конструкцій до складних сюжетів рольових ігор.

Лідерство проявляється, коли дитина бере на себе ініціативу, координує групові дії та пропонує нові ідеї. Ці навички активно тренуються в режисерських і сюжетно-рольових іграх.

Таким чином, творчі ігри у старшому дошкільному віці створюють органічну систему розвитку soft skills. Кожен вид гри доповнює інший, а комплексна участь у них формує комунікацію, емоційний інтелект, креативність, співпрацю, критичне мислення і лідерські якості. Використання творчих ігор у системі дошкільної освіти забезпечує психологічно комфортне середовище для самовираження, взаємодії і розвитку майбутніх соціальних та інтелектуальних компетентностей дитини.

Висновки до першого розділу

У результаті аналізу наукової літератури з проблеми формування «soft skills» у дітей старшого дошкільного віку встановлено, що м'які навички є важливою складовою особистісного розвитку та успішної соціалізації дитини. Вони охоплюють уміння ефективно спілкуватися, взаємодіяти з іншими, проявляти креативність, емоційну гнучкість, лідерські якості та навички саморегуляції. Формування цих умінь є невід'ємною частиною сучасного освітнього процесу та має здійснюватися системно й послідовно.

Особливості розвитку дітей старшого дошкільного віку (фізичний, розумовий, емоційно-вольовий, моральний та пізнавальний розвиток) створюють сприятливі умови для формування м'яких навичок. У цей період діти активно засвоюють соціальні норми, вчаться будувати стосунки з однолітками та дорослими, розвивають здатність співпрацювати й домовлятися, що є важливою основою для подальшого успішного навчання.

Значну роль у цьому процесі відіграють творчі ігри, які забезпечують природне середовище для розвитку soft skills. Саме в ігровій діяльності діти вчаться взаємодіяти, розв'язувати конфлікти, приймати спільні рішення, проявляти ініціативу та відповідальність. Творчі ігри сприяють формуванню впевненості в собі, розвитку уваги, критичного мислення й емоційного інтелекту.

Отже, формування «soft skills» у старших дошкільників є важливим завданням дошкільної освіти, що забезпечує підґрунтя для гармонійного особистісного розвитку дитини та її успішної адаптації в соціальному середовищі. Використання творчих ігор як педагогічного засобу сприяє ефективному розвитку цих навичок у природній і доступній для дітей формі.

РОЗДІЛ 2. ДІАГНОСТИЧНИЙ ІНСТРУМЕНТАРІЙ ТА СИСТЕМА РОБОТИ З ФОРМУВАННЯ SOFT SKILLS У СТАРШИХ ДОШКІЛЬНИКІВ ЗАСОБОМ ТВОРЧИХ ІГОР

2.1. Діагностичний інструментарій для виявлення рівнів сформованості soft skills у старших дошкільників

На даному етапі дослідження було реалізовано такі завдання:

1. Визначено критерії, показники і схарактеризовано рівні сформованості soft skills у дітей старшого дошкільного віку.
2. Здійснено добір діагностичних методів, відповідно до мети дослідження і вікових особливостей дітей.

Процедура визначення критеріїв, показників та рівнів сформованості soft skills у дітей старшого дошкільного віку передбачає аналіз дефініцій ключових понять – «критерій», «показник», «рівень».

У Сучасному лінгвістичному словнику поняття «критерій» (грецьк. *kritrion*) трактується як мірило [18, с.359], в свою чергу, в Сучасному тлумачному психологічному словнику – ознака, мірило [64, с. 227], а у Великому тлумачному словнику української мови – підстава для оцінки, визначення або класифікації чогось [10, с. 588]. Отже, в контексті нашого дослідження поняття «критерій» будемо розуміти як ознаку, за допомогою якої визначається ступінь сформованості певної м'якої навички у дитини.

Кожний критерій має систему показників – конкретних, спостережуваних або вимірюваних ознак, що характеризують найбільш суттєві прояви цієї якості.

У Великому тлумачному словнику української мови означене поняття трактується як «ознака, свідоцтво чого-небудь»; «дані, за якими можливо судити про розвиток, хід, стан чого-небудь» [10, с. 1024].

Наступне поняття, сутність якого слід з'ясувати у контексті нашого наукового пошуку, це «рівень». У Великому тлумачному словнику української

мови подано його визначення як «міра величини, розвитку, значущості чогось» [10, с. 1223].

Рівень відображає якісну й кількісну оцінку набору показників за конкретним критерієм. Ми виокремлюємо, виходячи із сутності поняття, низький, середній і високий рівні сформованості м'яких навичок у дітей старшого дошкільного віку.

Отже, у рамках нашого дослідження критерій – це ознака, за якою здійснюється визначення певної софт-навички; показники – конкретні прояви та дані, що дозволяють судити про рівень цієї навички; рівень – градація ступеня сформованості на основі зваженої оцінки показників.

На основі аналізу наукових розвідок, присвячених проблемі формування soft skills, зважаючи на вікові особливості дітей старшого дошкільного віку, ми виокремлюємо п'ять ключових компонентів м'яких навичок, що ймовірно можуть бути сформовані засобами творчих ігор: комунікативність, емоційний інтелект, вміння працювати в команді, креативність і нестандартне мислення, що відображені в таблиці 2.1.

Таблиця 2.1

Критерії та показники оцінки стану сформованості soft skills у дітей старшого дошкільного віку

Компонент soft skills	Критерій	Показники оцінки стану сформованості soft skills
Комунікативність	Ефективне спілкування	Здатність чітко висловлювати думки та робити власні висновки з прочитаного дорослим, здатність розігрувати запропоновані діалоги, спираючись на власний досвід, здатність швидко та ефективно вирішувати добре знайомі комунікативні задачі.

Емоційний інтелект (емпатія, саморегуляція)	Емпатійність та самоконтроль емоцій	Здатність заспокоїтися після невдачі чи розчарування. Уміння розпізнавати та правильно називати базові й складні емоції, здатність співвідносити емоції з власним досвідом, вміння оцінити вплив власних емоцій на інших людей, уміння повертатися до виконання завдання після негативного емоційного досвіду, уміння застосовувати прості стратегії для самозаспокоєння в ситуації стресу.
Уміння працювати в команді	Здатність до взаємодії з однолітками	Здатність розподіляти ролі та обов'язки у парі або малій групі для досягнення спільної мети. Уміння працювати разом над одним творчим продуктом, об'єднуючи окремі зусилля, готовність допомагати однолітку та приймати допомогу, якщо це необхідно для виконання завдання.
Креативність і нестандартне мислення	Творчий підхід і гнучкість	Здатність генерувати різні варіанти розв'язання ситуації та пропонувати оригінальні ідеї, здатність помічати нереалістичні або суперечливі елементи в ситуації. Уміння логічно перетворювати фантастичні чи неузгоджені деталі так, щоб зробити їх можливими, створюючи узгоджену й завершену картину події чи об'єкта, Уміння гнучко змінювати хід думок.

Відповідаль- ність та ініціатив- ність	Соціальна відповідаль- ність	Здатність визнавати свої помилки, не перекладаючи провину на інших. Уміння говорити «я зробив(ла) не так», «я винен(на)», усвідомлення наслідків своїх дій для оточуючих.

На основі визначених критеріїв і показників нами були схарактеризовані рівні сформованості soft skills у дітей старшого дошкільного віку (див. таблиця 2.2).

Таблиця 2.2

Рівні сформованості soft skills у дітей старшого дошкільного віку

Рівень	Опис
Високий	Цей рівень сформованості soft skills у дітей старшого дошкільного віку характеризується стійким проявом ефективної комунікації: дитина чітко висловлює думки, робить власні висновки, легко ініціює та підтримує діалог, адекватно реагує на репліки та творчо розігрує ситуації. В емоційній сфері вона впізнає складні емоції, усвідомлює їхній вплив, вміє заспокоїтися після невдачі та швидко повертається до завдання. У командній роботі дитина проявляє ініціативу в розподілі ролей, ефективно співпрацює та легко надає та приймає допомогу. Її творчість відрізняється нешаблонністю, деталізацією та здатністю аналізувати приховані зв'язки, а також вона відкрито визнає помилки, усвідомлюючи наслідки своїх дій.
Середній	Цей рівень сформованості soft skills у дітей старшого дошкільного віку характеризується нестійкістю проявів. Комунікація виникає переважно за ініціативи дорослого, думки дитина висловлює не завжди чітко, а висновки мають

	потребу в підтримці; вона підтримує діалог, але може не чути співрозмовника, і розігрує ситуації за шаблоном. Емоції, переважно базові, вона розпізнає з допомогою дорослого, для заспокоєння потребує підтримки, а повертається до завдань після розчарування не відразу. У співпраці дитина приймає запропоновану роль, але рідко розподіляє їх сама, і спільна робота супроводжується періодичними суперечками. Творчі роботи є цілісними, але містять мало деталей, а аналіз обмежується очевидним. Помилки дитина визнає з небажанням, часто після нагадування, і не повністю усвідомлює наслідки своїх вчинків
Низький	Цей рівень сформованості м'яких навичок у дітей старшого дошкільного віку характеризується значними труднощами у всіх сферах. Дитина пасивна в спілкуванні, уникає контакту, її мова фрагментарна, а висновки зробити практично не може; вона не вміє слухати та адекватно реагувати, а розіграти діалог може лише за прямої участі дорослого. Емоційна сфера ускладнена: дитина плутає навіть базові емоції, важко і тривало заспокоюється після стресу та не може самостійно продовжити роботу. У груповій діяльності вона ізольована, не бере участі у розподілі ролей і не вміє об'єднувати зусилля. Творчі роботи схематичні та шаблонні, аналітичні здібності практично не проявляються. Дитина не визнає свої помилки, перекладаючи провину на інших, і не усвідомлює зв'язку між своїми вчинками та їхніми наслідками

З метою виявлення рівнів сформованості soft skills у старших дошкільників та вчення стану роботи з розвитку означених навичок пропонуємо використовувати такі діагностичні методики: спостереження за дітьми під час догляду за кімнатними рослинами, різноманітні завдання, вправи-бесіди, творчі ігри, анкетування батьків та вихователів, моделювання ситуацій, тест-опитувальник, модернізовані методики.

Методики діагностики сформованості кожного компонента soft skills у старших дошкільників узагальнені в таблиці 2.3.

Таблиця 2.3

Компоненти soft skills та методи діагностики рівнів їх сформованості у дітей старшого дошкільного віку

Компонент soft-skills	Методи діагностики
Комунікативність	Завдання: «Доручення», «Розв’язання комунікативних задач»; вправа-бесіда «Закінчи казку».
Емоційний інтелект (емпатія, саморегуляція)	Вправа-бесіда «Дай ім’я емоціям»; будівельно-конструктивна гра «Башта, що падає –спокій тримає», анкетування батьків та вихователів «Який він/вона?» за О. Білобрикіною.
Уміння працювати в команді	Моделювання ситуацій «Будуємо міст»; будівельно-конструкційна гра: «Будинок для собачки».
Креативність і нестандартне мислення	Завдання «Сонце в кімнаті» за Л. Шелестовою, тест-опитувальник творчих характеристик Ф. Вільямса у власній модифікації.
Відповідальність та ініціативність	Спостереження за дітьми під час догляду за кімнатними рослинами; «Методика рішення уявних експериментальних ситуацій» (модернізована методика М. Матюхіної, С. Ярікової).

Обрані методи прогнозують отримання конкретної інформації щодо рівнів сформованості soft skills дітей старшого дошкільного віку за визначеними показниками.

Наводимо приклади діагностувальних завдань за методиками О. Білобрикіної, Л. Шелестової, М. Матюхіної, С. Ярікової та ін.

Показник: «Здатність чітко висловлювати думки та робити власні висновки з прочитаного дорослим, здатність розігрувати запропоновані діалоги, спираючись на власний досвід, здатність швидко та ефективно вирішувати добре знайомі комунікативні задачі. Уміння слухати співрозмовника та швидко й адекватно реагувати на його репліки, уміння знаходити себе в різних ситуаціях спілкування (з дорослими, однолітками), уміння вступати в спілкування з дорослими та ініціювати його, уміння будувати діалог, спираючись на наявний комунікативний досвід» визначається за діагностувальними методиками: завдання «Доручення», «Розв'язання комунікативних задач», вправа-бесіда «Закінчи казку».

Завдання «Доручення»

Мета: виявити вміння дітей вступати в спілкування з дорослими, розпочинати та завершувати його, пригадувати аналогічні події з художніх творів.

Матеріал: ілюстрації до дитячих художніх творів.

Процедура виконання: експериментатор звертається до дитини: «Уяви, що я тебе попросила сходити в молодшу групу та з'ясувати, скільки там дітей, щоб виготовити для них запрошення на виставу. З ким би ти розмовляв? Як би ти сказав?» Після цього дитині необхідно пригадати, в яких казках персонажам давали доручення і як вони його виконували. У разі необхідності експериментатор допомагає дитині пригадати конкретну казку [15, с. 168].

Завдання «Розв'язання комунікативних задач»

Мета: визначити вміння дітей розв'язувати добре знайомі комунікативні задачі, розігрувати запропоновані діалоги, спираючись на власний досвід,

швидко реагувати на репліки співрозмовника, знаходити себе в різних ситуаціях спілкування.

Матеріал: муляжі продуктів харчування, книжки, іграшки.

Процедура виконання: експериментатор пропонує дитині:

1. Розіграй з однолітками діалог між покупцем та продавцем, який міг би відбутися в магазині «Продукти».
2. Запроси свого друга в гості по телефону.
3. Ти прийшов у гості на день народження до свого друга. Привітай його та вручи подарунок.
4. Розіграй з друзями діалог між покупцем та продавцем, який міг би відбутися в магазині «Книжки». Покупцю необхідно купити приладдя для занять [39, с. 172].

Вправа-бесіда «Закінчи казку»

Мета: виявити вміння дітей аналізувати поведінку персонажів, робити висновки з прочитаного, висловлювати власну думку, пропонувати шляхи вирішення проблемних ситуацій.

Процедура виконання: Для вправи ми пропонуємо опрацювати текст української народної казки «Дві кізочки» (Додаток А). Вихователь читає казку, але не до кінця. А закінчити пропонує дітям, із обов'язковим використанням ввічливих слів. Після того як вони придумують «своє закінчення» казки, потім можна прочитати й справжнє.

Запитання для бесіди:

1. Чи легко вам було «закінчити» казку? Чому?
2. Чи збіглося ваше закінчення казки із справжнім?
3. Поміркуйте, для чого нам ввічливі слова? Як вони допомагають у спілкуванні?
4. Як би звернулися, коли вам потрібно із кимось домовитися чи щось попросити?

5. Чи можете ви пригадати із власного життя приклад, коли ви використовували «чарівні» слова? [67, с. 24].

Показник: «Здатність заспокоїтися після невдачі чи розчарування. Уміння розпізнавати та правильно називати базові й складні емоції, здатність співвідносити емоції з власним досвідом, вміння оцінити вплив власних емоцій на інших людей, уміння повертатися до виконання завдання після негативного емоційного досвіду, уміння застосовувати прості стратегії для самозаспокоєння в ситуації стресу» визначається за діагностувальними методиками: вправа-бесіда «Дай ім'я емоціям», гра «Башта, що падає — спокій тримає», анкетування для батьків та вихователів «Який він/вона?»

Вправа-бесіда «Дай ім'я емоціям»

Мета: визначити рівень емоційної компетентності дітей, зокрема вміння розпізнавати та називати емоції, співвідносити їх із власним досвідом, оцінювати вплив емоцій на себе та інших, а також здатність пропонувати способи регуляції емоцій.

Процедура виконання: показуємо дітям різні смайлики, які відображають емоції людей. Просимо їх назвати.

Запитання для бесіди:

1. Які емоції ви бачите в смайликів?
2. Чи переживали ви такі емоції? Коли?

3. Як ви вважаєте, які емоції допомагають нам почувати себе добре?
4. Поміркуйте, що потрібно зробити, щоб людина посміхнулася?
5. Як ви вважаєте, що потрібно зробити, щоб зник сум, малюк перестав плакати?

Гра «Башта, що падає — спокій тримає»

Мета: виявити вміння дітей старшого дошкільного віку реагувати на невдачу під час спільної ігрової діяльності, заспокоюватися після падіння конструкції та повертатися до виконання завдання.

Матеріал: набір дерев'яних або пластикових кубиків (6 штук на дитину); рівна поверхня; фішка або умовний «значок» за участь у діяльності.

Процедура виконання:

Експериментатор звертається до дитини: «Уяви, що ми з тобою будемо башту з кубиків. Треба скласти їх один на один. Іноді башта може впасти. Якщо вона впаде, що ти зробиш? Як ти спробуєш побудувати знову?»

Після короткої розмови дитині пропонують збудувати башту з 6 кубиків.

Під час другого складання створюється контрольована ситуація невдачі (наприклад, легка вібрація поверхні або коментар: «Уявімо, що повіяв вітер»), щоб башта могла впасти.

Після падіння педагог спостерігає реакцію і, при потребі, ставить запитання: «Що будемо робити далі? Хочеш спробувати ще раз?»

Дитина має самостійно показати готовність заспокоїтись та продовжити діяльність.

Методика «Який він (вона)?» (за О. Білобрикіною)

Мета: виявити емоційно узагальнену оцінку дитини дорослими.

Дорослому надається вісім характеристик, що відображають певний емоційний показник оцінки, серед них батьки і вихователі обирають одну, яка узагальнено, але, у той же час повно характеризує дитину. Батькам і педагогам пропонується заповнити міні-анкету (Додаток Б)

Показники: «Здатність розподіляти ролі та обов'язки у парі або малій групі для досягнення спільної мети. Уміння працювати разом над одним творчим продуктом, об'єднуючи окремі зусилля, готовність допомагати однолітку та приймати допомогу, якщо це необхідно для виконання завдання» визначається за діагностувальними методиками: моделювання ситуації «Будуємо міст», будівельно-конструкційна гра «Будинок для собачки».

Моделювання ситуації: «Будуємо міст»

Мета: вивчити уявлення дітей старшого дошкільного віку про правила і способи узгодження дій під час взаємодії з однолітком у парі, уточнити вміння вести діловий діалог.

Процедура виконання: індивідуально кожній дитині для прослуховування пропонується ситуація такого змісту:

– на занятті вихователь об'єднав дітей у пари і дав завдання побудувати широкий міст на дві смуги, щоб можна було провозити машинки кожному у свій гараж. Марійка відразу запропонувала Петрику:

– Давай разом будувати міст, щоб наші машини вільно по ньому проїжджали.

– Ні! Я сам знаю, як потрібно робити, – відмовився Петрик і почав будувати сам.

Коли міст був готовий, Марійка і Петрик почали провозити машинки кожний у свій гараж. Незабаром зустрілися на мосту, але він виявився вузьким, тільки одна машинка могла по ньому проїхати.

– А нумо, дай я проїду, – зажадав Петрик.

– Ні, пропусти мене, – попросила Марійка.

– Ще чого! Це ти йди з мого моста! – розсердився Петрик, схопив Марійчину машинку і скинув із мосту.

– Я з тобою не гратиму, – образилася Марійка. Так і не вийшло у дітей нічого, одні сльози й образи.

Після викладу ситуації дитині ставляться такі запитання:

– Як ти думаєш, чому в Марійки і Петрика нічого не вийшло?

– Порадь дітям, що треба було зробити, щоб уникнути сварки?

Як би вчинив ти, якби тобі і твоєму другові теж захотілося побудувати міст, щоб по ньому вільно рухалися ваші машини?

– Як можна пояснити іншому свій задум?

– Що потрібно робити, якщо не зрозумів?

– Що потрібно робити, якщо у тебе інша думка? Як знайти згоду? [63, с. 318].

Будівельно-конструкційна гра «Будинок для собачки»

Мета: виявити навички командної роботи, співпраці та комунікації дітей під час спільного виконання творчого завдання.

Матеріал: конструктор LEGO, іграшкова собака.

Процедура виконання:

1. Формування груп:

Діти об'єднуються у групи по 3–5 осіб.

2. Ознайомлення із завданням:

Вихователь показує картку: «Ваша команда має побудувати будиночок для тварини з конструктора так, щоб тварина могла всередині сидіти та проходити в нього». Пояснюється, що будиночок повинен бути міцним, зручним та естетичним.

Виконання завдання (10–15 хв):

Діти працюють разом над будиночком. Вихователь спостерігає та фіксує: чи обговорюють план дій, чи прислухаються до думки всіх, чи допомагають один одному, чи дотримуються черговості та правил взаємоповаги.

Підсумок: кожна група демонструє свій будиночок і тварину всередині, діти пояснюють, як працювали разом і що вдалося, вихователь підкреслює позитивні моменти та пропонує покращення.

Показник: Здатність генерувати різні варіанти розв'язання ситуації та пропонувати оригінальні ідеї, здатність помічати нереалістичні або

суперечливі елементи в ситуації. Уміння логічно перетворювати фантастичні чи неузгоджені деталі так, щоб зробити їх можливими, створюючи узгоджену й завершену картину події чи об'єкта, Уміння гнучко змінювати хід думок, поєднувати окремі елементи в нові комбінації та розвивати початкову ідею до цілісного творчого рішення» визначається за діагностувальними методиками: Завдання «Сонце в кімнаті» за Л. Шелестовою, тест-опитувальник творчих характеристик Ф. Вільямса у власній модифікації (Додаток В).

Завдання: «Сонце в кімнаті» за Л. Шелестовою

Мета: виявлення здібностей дитини до перетворення «нереального» на «реальне» у контексті певної ситуації шляхом усунення невідповідності.

Матеріал: малюнок із зображенням кімнати, в якій знаходиться людина, сонце, олівець.

Процедура виконання:

Експериментатор, показуючи дитині малюнок, каже: «Я даю тобі цей малюнок. Подивись уважно і скажи, що на ньому намальовано». Після перерахування деталей зображених на малюнку (стіл, стілець, людина, лампа, сонце тощо), психолог ставить таке завдання: «Правильно. Однак, як бачиш, тут сонечко намальоване в кімнаті. Скажи, будь ласка, чи може таке може бути? Чи художник тут щось наплутав? Спробуй виправити малюнок так, щоб він був правильним».

Користуватися олівцем дитині не обов'язково, вона може пояснити, що потрібно зробити для «виправлення» малюнка.

Тест-опитувальник творчих характеристик Ф. Вільямса у власній модифікації (Додаток В)

Мета: Визначення рівня креативності та виявлення специфічних рис творчої поведінки.

Процедура виконання:

Дітям пропонується висловити міру своєї згоди із наведеними твердженнями тесту-опитувальника за допомогою таких тверджень: «Так», «Ні», «Не знаю/важко відповісти»

Показник: «Здатність визнавати свої помилки, не перекладаючи провину на інших. Уміння говорити «я зробив(ла) не так», «я винен(на)», усвідомлення наслідків своїх дій для оточуючих» визначається за діагностувальною методикою: спостереження за дітьми під час догляду за кімнатними рослинами, «Методика рішення уявних експериментальних ситуацій» (модернізована методика М. Матюхіної, С. Ярікової).

Спостереження за дітьми під час догляду за кімнатними рослинами

Мета: виявити прагнення старших дошкільників бути відповідальним.

Хід:

1. Діти перебувають у груповій кімнаті або саду і грають вільно або займаються іншою діяльністю.
2. Дорослий (вихователь) нагадує: «Сьогодні ми будемо поливати наші рослини. Кожен, хто хоче, може взяти лійку і полити рослину».
3. Через 2–3 хвилини експериментатор спостерігає, хто добровільно підходить до рослин, не чекаючи додаткового підказування.
4. Далі вихователь робить повторне нагадування: «Не забудьте полити рослини, щоб вони залишалися здоровими».
5. Спостерігаються дії дітей: чи виконують завдання охоче, чи відволікаються, чи потребують постійного контролю.

Методика рішення уявних експериментальних ситуацій»
(модернізована методика М. Матюхіної, С. Ярікової)

Мета: визначити спрямованість відповідальності за свої вчинки і дії (на себе, на інших людей і обставини).

Хід. Дитині пропонувалася така інструкція: «У кожного з нас можуть відбутися неприємності. Зараз я розповім тобі ситуації. Уяви, що це сталося з тобою. Постарайся пояснити причину того, як це могло статися».

Ситуація 1: Під час заняття з малювання, вихователь зробив тобі зауваження, що ти не намалював те, що вона просила? Що ти відповіси вихователю?

Ситуація 2. Вихователь доручила тобі поливати квіти в групі, але ти забув і вони зів'яли. Що ти скажеш вихователю?

Ситуація 3: Ти пообіцяв своєму другу поділитися іграшкою, але забув її принести в дитячий садочок. Що ти скажеш йому?

Ситуація 4: Ти запізнився в дитячий садочок на сніданок і вихователь зробив тобі зауваження. Що ти їй скажеш?

Ситуація 5: Під час репетиції новорічного ранку, ти забув, де твоє місце. Музичний керівник робить тобі зауваження. Що ти відповіси на нього?

За кожним показником визначається шкала оцінювання від 0 до 3 балів. Так, за показником комунікативності оцінки розподіляються таким чином:

3 бали: дитина легко ініціює та підтримує діалог, чітко висловлює свої думки та висновки; активно й уважно слухає співрозмовника, швидко і відповідно реагує на його репліки; послідовно використовує ввічливі мовні форми без нагадування дорослого; самостійно розпочинає, підтримує та логічно завершує розмову;

2 бали: дитина підтримує спілкування, але робить це менш активно; висловлює думки, але не завжди чітко та послідовно; слухає співрозмовника, але може відволікатися; реагує на репліки, але із затримкою; ввічливі форми використовує частково, іноді за наполяганням дорослого; потребує незначної допомоги в ініціюванні або завершенні діалогу;

1 бал: дитина спілкується переважно відповідно на запитання дорослого, власна ініціатива в діалозі відсутня; думки висловлює нечітко, одним словом або короткою фразою; увага до співрозмовника нестійка, часто перебиває; ввічливі форми практично не використовує; для початку, підтримки та завершення розмови потребує прямого втручання вихователя;

0 балів: дитина взагалі не виконує завдання.

За показником емоційного інтелекту оцінювання відбувається таким чином:

3 бали: дитина легко розпізнає та називає емоції персонажів та оточуючих, розуміє причини їх виникнення. Проявляє співчуття та пропонує допомогу. Ефективно контролює власні емоції, знає та застосовує способи саморегуляції. Швидко повертається до завдання після невдачі, демонструючи наполегливість.

2 бали: дитина розпізнає базові емоції, але зі складними виникають труднощі. Співчуття проявляє епізодично, за підказки дорослого. Контролює емоції частково, може знати способи заспокоєння, але не завжди їх використовує. Після невдачі потребує часу або підтримки дорослого, щоб продовжити роботу.

1 бал: дитина розпізнає лише найяскравіші емоції, часто плутає їх. Прояви співчуття мінімальні або відсутні. Власні емоції контролює погано. Способів саморегуляції не знає або не вміє їх застосовувати. Після негативного досвіду не може самостійно повернутися до діяльності.

0 балів: дитина взагалі не виконує завдання.

Водночас, за показником уміння працювати в команді оцінювання відбувається таким чином:

3 бали: дитина легко входить у роль, ефективно взаємодіє як у парі, так і в групі. Самостійно розподіляє обов'язки, вміє знаходити компроміс та узгоджувати спільний план. Активно використовує діловий діалог: вислуховує, пропонує ідеї, аргументує. Чітко розуміє та дотримується правил спільної гри.

2 бали: дитина взаємодіє з однолітками, але може виникати необхідність у посередництві дорослого. Бере участь у розподілі ролей, але не завжди враховує думку партнера. Веде діалог, але переважно на рівні обміну короткими репліками. Правила знає, але іноді порушує їх.

1 бал: дитина працює поруч, а не разом з іншими. Важко йде на компроміс. Діалог веде важко, переважно мовчить або використовує окремі

фрази. Правила спільної діяльності усвідомлює частково, потребує постійного нагадування.

0 балів: дитина взагалі не виконує завдання.

Відповідно за показником креативність оцінювання відбувається таким чином:

3 бали: дитина самостійно генерує оригінальні ідеї та створює власні, деталізовані ігрові сюжети. Легко знаходить нестандартні способи використання предметів та вирішення ігрових проблем. Проявляє інтерес до всього нового, активно досліджує. Готова експериментувати з різними підходами, не боячись помилитися.

2 бали: дитина пропонує нові ідеї, але вони часто ґрунтуються на запропонованому зразку або підказці. Може знайти альтернативне рішення, але не відразу. Цікавість до нового є, але проявляється не постійно. Іноді ризикує спробувати щось нове, але частіше діє за зразком. Потребує підтримки дорослого для розвитку творчих ідей.

1 бал: дитина відтворює вже відомі сюжети та способи дій. Нові ідеї відсутні або одиничні. При виникненні проблеми пасує і чекає допомоги. Цікавість слабка, потребує стимулювання ззовні. Уникає експериментування, віддає перевагу добре знайомим завданням. Творча ініціатива практично відсутня, переважає копіювання дій інших.

0 балів: дитина взагалі не виконує завдання.

За показником відповідальність та ініціативність оцінювання відбувається таким чином:

3 бали: дитина проявляє ініціативу у виконанні обов'язків, з ентузіазмом береться за доручення, прагне доводити справу до кінця. Отримує задоволення від виконаної роботи та визнання.

2 бали: дитина виконує доручення та обов'язки, але ініціатива виходить від дорослого. Старається доводити справу до кінця, але при виникненні труднощів може втратити інтерес і потребувати підтримки.

1 бал: дитина виконує обов'язки лише під безпосереднім наглядом та з постійними нагадуваннями дорослого. Легко відволікається, часто не доводить початі справи до кінця.

0 балів: дитина взагалі не виконує завдання.

Кількість балів за критеріями підраховується за такими параметрами: 0-12 – низький рівень сформованості soft skills; 13-24 – середній рівень сформованості soft skills; 25-36 – високий рівень сформованості soft skills.

Отже, на основі визначених критеріїв та показників підібрано діагностичні методики для оцінювання п'яти компонентів soft skills у дітей старшого дошкільного віку: комунікативності, емоційного інтелекту, уміння працювати в команді, креативності і нестандартного мислення, відповідальності та ініціативності.

Вибір методик здійснювався з урахуванням кількох принципових підходів. По-перше, кожен компонент діагностується мінімум двома методиками, що забезпечує об'єктивність та достовірність результатів через перехресну перевірку даних. Така множинність методів дозволяє побачити прояв навички в різних контекстах діяльності дитини та уникнути однобічної оцінки.

По-друге, обрані методики відповідають віковим особливостям старших дошкільників. Використання ігрових форм, моделювання ситуацій, вправ-бесід та спостереження та інші форми роботи створюють комфортне діагностичне середовище, де дитина може проявити свої навички максимально природно, без зайвого напруження чи стресу.

По-третє, методики різноманітні за формою та змістом, що дозволяє отримати багатовимірну картину розвитку кожної навички. Зокрема, поєднуються методи безпосередньої роботи з дитиною (завдання, ігри, вправи) та методи опосередкованої оцінки через спостереження й анкетування дорослих, які постійно взаємодіють з дитиною.

Така система діагностики забезпечує комплексний підхід до оцінювання soft skills, дозволяє виявити як сильні сторони, так і зони найближчого розвитку кожної дитини, що є основою для подальшої розробки індивідуально-орієнтованих програм формування м'яких навичок у старшому дошкільному віці.

2.2. Система роботи з формування soft skills у старших дошкільників засобом творчих ігор

Формування soft skills як основа підготовки дітей до майбутнього життя включає в себе розвиток комунікативності, емоційного інтелекту, уміння працювати в команді, креативності та нестандартного мислення, відповідальності, ініціативності тощо.

Розроблена нами система ґрунтується на взаємопов'язаних підходах (діяльнісний, особистісно-орієнтований) і принципах (інтеграції, емоційної насиченості, суб'єкт-суб'єктної взаємодії), що в комплексі забезпечують цілісність та ефективність процесу формування soft skills у дітей старшого дошкільного віку.

Відповідно до діяльнісного підходу, розвиток soft skills у дітей відбувається безпосередньо під час активної ігрової діяльності, зокрема в процесі залучення старших дошкільників до різноманітних творчих ігор, в яких вони самостійно приймають рішення, взаємодіють з однолітками, виявляють творчість та долають труднощі.

Особистісно-орієнтований підхід передбачає врахування індивідуальних особливостей, темпу розвитку, інтересів та потреб кожної дитини. У грі це дозволяє кожному дошкільнику проявити себе, обрати роль відповідно до своїх можливостей та поступово розширювати зону найближчого розвитку.

Принцип інтеграції забезпечує комплексний розвиток усіх компонентів soft skills у взаємозв'язку, оскільки в ігровій діяльності одночасно формуються

комунікативні вміння, емоційний інтелект, творчість, відповідальність та інші якості.

Принцип емоційної насиченості полягає у створенні позитивної, доброзичливої атмосфери, що стимулює емоційну відкритість дітей, їхнє бажання взаємодіяти та експериментувати. Гра природним чином забезпечує емоційне залучення дошкільників.

Принцип суб'єкт-суб'єктної взаємодії передбачає партнерські стосунки між педагогом і дітьми, де вихователь виступає не як керівник, а як фасилітатор, що створює умови для самовираження дитини та підтримує її ініціативу.

Система роботи з формування гнучких навичок у дітей старшого дошкільного віку засобом творчих ігор спрямована на розвиток уміння спілкуватися, працювати в команді, висловлювати власні думки, проявляти креативність та ініціативність та керувати емоціями. Реалізація передбачає використання творчих ігор, як основного інструменту розвитку, зокрема режисерських, сюжетно-рольових, будівельно-конструктивних ігор та ігор-драматизацій, та ґрунтується на інтегрованому підході, коли ігрова діяльність природно впроваджується у різні форми діяльності дітей і стає частиною їхнього щоденного досвіду. Створюються сприятливі психолого-педагогічні умови: доступ до різноманітних матеріалів для творчості, можливість діяти в парах і групах, підтримка самостійності та ініціативності, доброзичлива атмосфера й педагогічне спрямування взаємодій дітей.

Розроблену систему доцільно реалізовувати впродовж трьох етапів: інформаційно-мотиваційного, діяльнісно-творчого, рефлексійно-оцінного, з урахуванням низки педагогічних умов.

Схарактеризуємо етапи. *Інформаційно-мотиваційний етап.*

Мета інформаційно-мотиваційного етапу полягає у створенні інформаційної бази знань, вражень та досвіду, які стануть змістовим підґрунтям для творчих ігор дітей, а також у формуванні позитивної мотивації

до спільної ігрової діяльності та усвідомлення значущості гнучких навичок у взаємодії з однолітками.

Основні завдання етапу можуть передбачати збагачення уявлень дітей про різні соціальні ролі, професії, ситуації взаємодії, через бесіди, читання художніх творів, перегляд ілюстрацій та відеоматеріалів. Пропонуємо формувати своєрідний інформаційний банк – накопичення образів, сюжетів, слів, способів поведінки, які діти зможуть використовувати у творчих іграх на наступному етапі. Актуалізацію особистого досвіду дітей можна здійснювати через обговорення ситуацій зі свого життя, які можна відтворити в грі, таких як візит до лікаря, подорож, свято в родині. На цьому етапі може відбуватися введення в понятійне поле гнучких навичок на доступному для дітей рівні: що означає домовлятися, допомагати, слухати інших, висловлювати свою думку, керувати емоціями.

Зміст роботи на інформаційно-мотиваційному етапі пропонуємо реалізувати через різноманітні форми взаємодії з дітьми. Можуть проводитися бесіди та обговорення на теми «Як люди працюють разом?», «Що робити, коли виникає конфлікт?», «Які емоції ми відчуваємо під час гри?». Варто читати казки, оповідання, вірші, які розкривають теми дружби, взаємодопомоги, креативності, подолання труднощів, зокрема «Рукавичка», «Колобок», «Котигорошко», твори Василя Сухомлинського («Соромно перед соловейком», «Як Сергійко навчився жаліти»). Діти можуть розглядати ілюстрації, фотографії, переглядати відео з образами різних професій та ін. Важливим елементом етапу може бути демонстрація ігрових дій педагогом, коли вихователь показує фрагмент гри, залучає дітей до короткої імпровізації, щоб підказати можливі сюжети. Можливе створення робочої стіни як засобу візуальної підтримки, на якій пропонуємо розміщувати малюнки і фотографії з образами для ігор, картки з емоціями, схеми взаємодії.

Для підвищення мотивації варто використовувати спеціальні прийоми: створення скриньки ідей для ігор, куди діти можуть складати малюнки з

сюжетами, використання ігрових персонажів, які просять дітей допомогти або придумати історію, сюрпризні моменти з новими іграшками, костюмами, атрибутами.

Очікуваними результатами інформаційно-мотиваційного етапу є наявність у дітей достатнього обсягу знань і вражень для розгортання різноманітних ігрових сюжетів, сформована позитивна установка на спільну гру та співпрацю, створене візуальне та матеріальне середовище, яке підтримує ігрову активність, розуміння дітьми на елементарному рівні важливості вміння домовлятися, висловлювати думки, керувати емоціями.

Діяльнісно-творчий етап

Мета діяльнісно-творчого етапу полягає у забезпеченні активної практичної діяльності дітей у творчих іграх, під час якої відбувається безпосереднє формування та розвиток гнучких навичок через ігрову взаємодію, експериментування з ролями, вирішення ігрових проблемних ситуацій та творче самовираження.

Завдання етапу можуть передбачати стимулювання самостійної ігрової діяльності дітей з використанням накопиченого на попередньому етапі інформаційного банку, створення умов для практичного застосування soft skills у процесі гри, педагогічну підтримку розгортання різних видів творчих ігор. Пропонуємо розвивати здатність діяти в парах і групах, домовлятися про сюжет, розподіляти ролі, враховувати думку інших, формувати вміння долати конфлікти, знаходити компромісні рішення, підтримувати один одного в грі. Варто заохочувати ініціативу та креативність через підтримку нестандартних ігрових рішень, імпровізації, власних ідей дітей.

Зміст роботи на етапі пропонуємо реалізовувати через чотири основні види творчих ігор. Режисерські ігри передбачають, що дитина виступає режисером, керуючи іграшками, створюючи діалоги та розвиваючи сюжет. Під час таких ігор може розвиватися креативність через вигадування сюжету, емоційний інтелект через програвання емоцій персонажів, самостійність та

ініціативність. Педагог може актуалізувати інформаційний банк, нагадуючи дітям про прочитані казки, розміщувати на робочій стіні образи-підказки, надавати різноманітні дрібні іграшки та природні матеріали для створення ігрового простору. Прикладами таких ігор можуть бути вигадана дитиною «Подорож звірят» із послідовними сценами та діалогами, імпровізований ляльковий театр у коробці з власними декораціями, а також сюжет «Пошукова експедиція», у якому герої поступово «відкривають» створений дитиною ліс, печеру чи місто та ін.

Сюжетно-рольові ігри передбачають, що діти беруть на себе певні ролі та взаємодіють відповідно до обраного сюжету. Такі ігри сприятимуть розвитку комунікації через діалог та узгодження дій, командної роботи через спільне досягнення ігрової мети, емпатії через розуміння почуттів інших персонажів, ініціативності через пропонування нових поворотів сюжету. Педагог може звертати увагу дітей на робочу стіну з підказками, вводити проблемні ситуації, здійснювати непряме керівництво через взяття другорядної ролі, заохочувати домовленості між дітьми. Приклади таких ігор: «Лікарня» (розподіл ролей лікаря й пацієнтів), «Магазин» (обговорення цін і покупок), «Пожежна станція» (спільне реагування на уявний виклик) та ін.

Будівельно-конструктивні ігри передбачають створення споруд з конструкторів та будівельного матеріалу, часто поєднуючи це з сюжетною грою. Під час таких ігор формуються співпраця через спільне планування та реалізацію проєкту, комунікація через обговорення задуму та розподіл завдань, креативність через нестандартні конструктивні рішення, навички вирішення проблем. Педагог може нагадувати дітям про розглянуті раніше фотографії споруд, заохочувати планування діяльності, підтримувати колективні проєкти, створювати макети на робочій стіні як орієнтир. Приклади таких ігор: «Місто майбутнього» (планування кварталів і будівель), «Міст через річку» (конструювання опорної споруди), «Порт із кораблями» (створення причалів і поєднання з сюжетною дією) та ін.

Ігри-фантазування можуть ґрунтуватися на вигадуванні власних сюжетів, образів і ситуацій. Діти створюють уявні світи, предмети й персонажів без опори на готовий текст. Такі ігри розвивають уяву через самостійне придумування подій і середовищ, мовлення через підбір слів для опису вигаданого, гнучкість мислення через зміну сюжету у відповідь на пропозиції інших, командну роботу через узгодження спільної історії, емоційність через передавання характеру вигаданих героїв та впевненість у собі через озвучування власних ідей перед групою. Педагог може пропонувати стартові стимули, заохочувати сміливі фантазії, підказувати структуру сюжету, нагадувати про правила взаємоповаги, використовувати картки настроїв або образів для запуску історій. Приклади таких ігор: «Чарівний предмет», коли кожен перетворює паличку або кубик на новий об'єкт і діє з ним; «Придумай світ», де діти створюють планету, її мешканців і події; «Що буде далі?» – спільне добудовування історії по черзі; «Невидимий герой» – опис і розігрування вигаданого персонажа, складання казок на новий лад «Рукавичка», «Колобок», «Котигорошко» із подальшим відтворенням в іграх на теми літературних творів.

Педагогічні стратегії підтримки на діяльнісно-творчому етапі можуть передбачати актуалізацію інформаційного банку через запитання та нагадування про попередньо отримані знання, стимулювання ініціативи через позитивну реакцію на ідеї дітей, підтримку співпраці через заохочення домовленостей, розвиток емоційної регуляції через допомогу у вербалізації почуттів, збагачення ігрового досвіду через введення нових матеріалів та створення проблемних ситуацій.

Організація середовища передбачає створення ігрових зон з різноманітними матеріалами, робочої стіни з візуальними підказками, простору для групової роботи, забезпечення доступності матеріалів для самостійного вибору дітьми.

Очікуваними результатами діяльнісно-творчого етапу є активна та самостійна організація дітьми творчих ігор з використанням накопиченого досвіду, виявлення гнучких навичок у процесі комунікації, здатність керувати емоціями в конфліктних ситуаціях, демонстрація креативності у вигадуванні сюжетів і рішень, отримання задоволення від спільної ігрової діяльності.

Рефлексійно-оцінний етап.

Мета рефлексійно-оцінного етапу полягає у формуванні в дітей здатності до усвідомлення власного ігрового досвіду, оцінювання своїх дій та дій однолітків, розуміння важливості гнучких навичок у спільній діяльності через рефлексію та обговорення.

Завдання етапу можуть передбачати формування рефлексивних умінь через розвиток здатності аналізувати свої дії, відчуття, досягнення під час гри, розвиток навичок самооцінки та взаємооцінки через визначення того, що вдалося та що викликало труднощі. Пропонуємо усвідомлювати цінність співпраці через обговорення ситуацій колективної підтримки, розвивати емоційний інтелект через ідентифікацію та вербалізацію емоцій, пережитих під час гри, визначати улюблені ігри та пояснювати вибір, планувати подальшу діяльність.

Зміст роботи на рефлексійно-оцінному етапі варто реалізовувати через різноманітні форми. Колективне обговорення може здійснюватися через рефлексійну бесіду, під час якої педагог ставить запитання про успіхи та досягнення, про труднощі, про співпрацю та підтримку, про емоції, про улюблені ігри, про самооцінку та взаємооцінку. Діти можуть відповідати на запитання, що вдалося найкраще, в яких іграх було складно, в яких іграх відчувалася колективна підтримка, які емоції переживалися під час гри, які ігри більше сподобалися та чому.

Візуалізація емоцій та вражень може здійснюватися через малювання епізодів гри, коли діти зображають найяскравіші моменти своєї ігрової діяльності, створюють колективні малюнки. Пропонуємо

використовувати роботу зі смайликами емоцій, коли діти обирають смайлики, які відображають їхні почуття під час гри, створюють емоційну карту гри. Фотофіксація може дозволяти розглядати та обговорювати фотографії, зроблені під час ігор.

Рефлексійні ігрові прийоми можуть передбачати коло вражень, коли діти передають м'яч і по черзі діляться враженнями, дерево досягнень, на яке кожна дитина прикріплює листочок зі своїм досягненням, скриньку подяк, світлофор самооцінки з використанням трьох кольорів для позначення успішності виконання завдань. Варто проводити індивідуальні бесіди з дітьми, які мали конфліктні ситуації, виявили особливі успіхи або потребують додаткової підтримки. Може здійснюватися планування наступних ігор через обговорення того, що діти хотіли б додати, які нові ролі можна придумати, що потрібно для майбутніх ігор.

Методи та форми роботи на рефлексійно-оцінному етапі можуть передбачати колективні форми через ранкові та вечірні кола, спільне обговорення після завершення гри, презентацію ігрових досягнень, індивідуальні форми через особисті розмови, малювання, вибір смайликів, парні форми через обговорення в парах, творчі форми через малювання, ліплення сцен з гри, створення колажів.

Роль педагога на рефлексійно-оцінному етапі полягає у виконанні функцій фасилітатора обговорення через постановку запитань та підтримку діалогу, наданні емоційної підтримки через допомогу в ідентифікації та висловленні емоцій, позитивного підкріплення через відзначення успіхів та добрих вчинків, допомозі в рефлексії через пропонування шляхів аналізу досвіду, фіксації досягнень через створення портфолію ігрових успіхів групи.

Створення рефлексійного середовища може передбачати організацію стіни успіхів, де розміщуються малюнки та фотографії досягнень дітей, коробки емоцій з набором смайликів для вираження почуттів, книги наших

ігор як альбому з фотографіями та малюнками епізодів ігор, зони відпочинку для спокійного обговорення.

Очікуваними результатами рефлексійно-оцінного етапу є усвідомлення дітьми своїх успіхів та труднощів в ігровій діяльності, здатність оцінити власну поведінку та дії інших дітей, розуміння цінності співпраці та доброзичливості, уміння називати та виражати свої емоції, висловлювання аргументованих уподобань щодо ігор, демонстрація мотивації до подальшої ігрової діяльності, формування позитивної самооцінки та впевненості у собі.

Важливо зазначити, що три етапи системи роботи з формування гнучких навичок не є лінійними та одноразовими. Вони циклічно повторюються та доповнюють один одного: після завершення рефлексійно-оцінного етапу відбувається повернення до інформаційно-мотиваційного етапу з доповненням інформаційного банку новими знаннями, враженнями та ідеями. Після рефлексії діти отримують нові знання, ідеї, мотивацію, що збагачує їхній досвід для наступних ігор. Система постійно розвивається, поглиблюється та адаптується до інтересів і потреб дітей, забезпечуючи безперервне формування та вдосконалення гнучких навичок у дітей старшого дошкільного віку.

З метою залучення батьків до процесу розвитку soft skills у дітей пропонуємо проводити такі заходи **просвітницько-методичної роботи**:

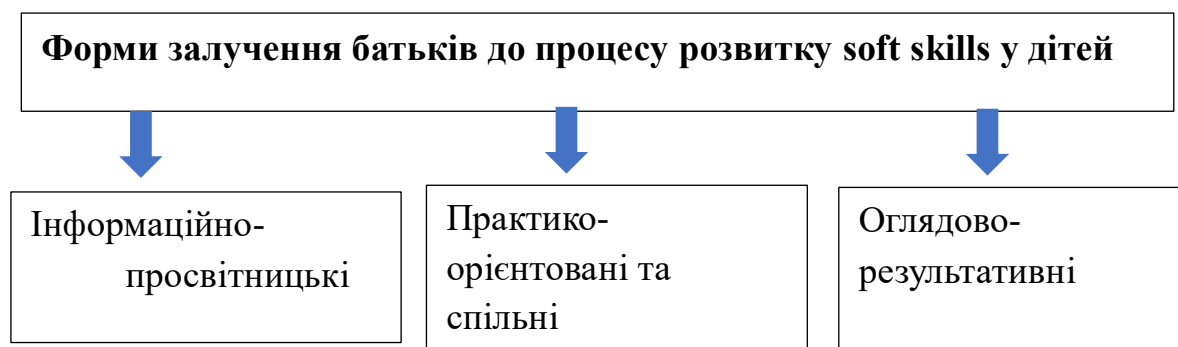
- *інформаційно-просвітницькі форми*: лекції-діалоги: «Що таке soft skills і чому вони важливіші за знання для майбутнього вашої дитини?», «Як творча гра вчить дітей співпрацювати, мислити креативно та вирішувати проблеми»; тематичні бесіди у формі «Кава-тайм»: «Як відмовитися від слова «невже» і розвинути в дитини креативність?», «Ігри, які вчать дітей домовлятися та контролювати емоції»; індивідуальні та групові консультації: «Моя дитина «не вміє програвати»: як через гру навчити стійкості»; рекомендації для батьків: Як граючи готувати дитину до успіху в житті та навчанні (Додаток Д).

- *практико-орієнтовані та спільні форми*: майстер-клас для батьків «Творча гра – інструмент розвитку soft skills» (Додаток Е); практикуми-

майстерні: «Створюємо ігровий тренажер для soft skills своїми руками: від ідеї до реалізації», «Як перетворити буденну ситуацію на творчу гру для розвитку комунікації»; спільні ігрові сесії «Батьки + Діти»: «На порятунок звірят», «Башта без рук», «Конструкторський челендж: чи зможе ваша команда збудувати найвищу вежу?»; мейкерспейс для родин Family Makerspace: «Лабіринт викликів: творчі завдання для розвитку логіки та командної роботи», тренінги для батьків: «Розвиваємо власні soft skills, щоб бути ефективним прикладом для дитини», «Мистецтво задавати питання, що розвивають мислення, замість готових відповідей»;

- *оглядово-результативні форми*: відеопрезентації та фотозвіти: «Наш день у грі: як ми вчимося співпрацювати» (демонстрація успіхів дітей під час ігрової діяльності); віртуальний «Банк ідей»: Створення спільної онлайн-дошки, де батьки діляться успішними іграми та історіями з розвитку навичок у домашніх умовах; виставки-презентації проєктів: «Наші винаходи: від ідеї до гри» (виставка ігрових прототипів, створених дітьми разом з батьками).

Графічно форми залучення батьків можуть бути представлені такою схемою (Мал. 2.1).

Малюнок 2.1. Форми залучення батьків до процесу розвитку soft skills

Для підвищення компетентності вихователів з питань формування soft skills у старших дошкільників засобом творчих ігор радимо застосовувати такі форми роботи:

- *теоретико-методичні форми*: педагогічна рада: «Творча гра як інструмент формування ключових компетентностей майбутнього: розвиваємо

soft skills у старших дошкільників»; семінари: «Сучасний погляд на soft skills: чому креативність, комунікація та співпраця важливі вже у дитячому садку?», «Психолого-педагогічні основи розвитку емоційного інтелекту через гру»; індивідуальні та групові консультації: «Як організувати середовище, що сприяє самостійності та ініціативності у творчих іграх?», «Діагностика рівня сформованості soft skills у дітей старшого дошкільного віку»;

- *практико-орієнтовані форми*: практикум: «Арсенал творчих ігор для розвитку навичок критичного мислення та розв'язання проблем»; майстер-класи: «Використання LEGO-конструкторів для розвитку просторового мислення та креативності», «Творчі ігри як спосіб розвитку емпатії та управління конфліктами»; мейкерспейс (Творчий простір/Майстерня): «Гайдень: створюємо дидактичні іграшки з підручних матеріалів», «Проектування та прототипування ігрових ландшафтів для розвитку просторового мислення та спільної діяльності»; педагогічна майстерня (Workshop): «Технологія створення авторської гри для формування навичок співпраці та комунікації», тренінг: «Розвиваємо власні soft skills: вправи на командоутворення, креативність та публічні виступи для педагогів»;

- *аналітично-демонстраційні форми*: перегляди занять: аналіз організації сюжетно-рольових, режисерських, будівельно-конструктивних ігор, ігор-фантазувань. Тематичні перегляди комплексних або комбінованих відкритих занять: «Подорож до Країни Вирішуйчиків» (розвиток критичного мислення), «Як Мишенята вчилися дружити» (розвиток комунікації та співпраці);

- *інноваційні та нетрадиційні форми*: педагогічний квест: «Пошук секрету успішного формування soft skills, зустріч у форматі PechaKucha (20x20): «Мій успішний досвід однієї гри»;

- *практико-орієнтовані форми*: практична сесія, де педагоги спостерігають за тим, як діти взаємодіють з новими іграшками чи матеріалами, щоб негайно корегувати свої підходи до розвитку навичок. На основі таких

спостережень педагог може оперативно змінювати спосіб подачі завдання, інструкції або міру підтримки, підбирати додаткові стимули для активізації взаємодії між дитиною та дорослим або між самими дітьми.

Графічно робота з вихователями може бути представлена такою схемою (Малюнок 2.2)

Малюнок 2.2. Форми роботи з вихователями

Отже, запропонована нами система формування soft skills засобом творчих ігор покликана ефективно вплинути на процес розвитку старших дошкільників.

Рекомендації для вихователів щодо формування soft skills у старших дошкільників засобом творчих ігор

Ми використовуємо можливість надати рекомендації вихователям щодо деяких прийомів і методів роботи, спрямованих на формування у дітей старшого дошкільного віку важливих життєвих компетентностей – soft skills – засобом творчих ігор.

1. З метою цілеспрямованого формування ключових «м'яких навичок» (soft skills) у дітей старшого дошкільного віку доцільно побудувати освітній процес на основі комплексу творчих ігор, зокрема режисерських, сюжетно-рольових, будівельно-конструктивних ігор та ігор-драматизацій. Такий підхід забезпечить природній розвиток комунікативності, емоційного інтелекту, креативності, відповідальності та вміння працювати в команді. При цьому варто пам'ятати, що середовище, соціокультурне і предметно-розвивальне, створене вихователями, слугуватиме фундаментом для успішного проведення творчих ігор, під час яких формуватимуться м'які навички.

2. Рекомендуємо такі режисерські ігри для розвитку креативності, емоційного інтелекту та відповідальності: «Місто майбутнього», «Театр тіней», «Ляльковий театр», «Подорож на Місяць», «Історія однієї картини»; бесіди: «Як оживити ляльку?», «Які емоції відчувають твої герої?», «Що буде далі в нашій історії?»; читання та вивчення творів, зокрема В. Сухомлинського, історії про вигадані світи та подорожі.

3. Для розвитку комунікації, командної роботи та емоційного інтелекту рекомендуємо такі сюжетно-рольові ігри: «Клініка для тварин», «Архітектурне бюро», «Кафе смачні оладки»; бесіди: «Як домовитися, хто ким буде?», «Що робити, якщо виникла суперечка?», «Як допомогти другові, якщо у нього щось не виходить?»; читання та вивчення творів: оповідання про професії, вірші про дружбу.

4. Для розвитку командної роботи, креативності та відповідальності рекомендуємо такі будівельно-конструктивні ігри: «Міст дружби», «Випробувальний полігон», «Таємнича печера» (з використанням стільців і покривал), «Найміцніша вежа» (естафета-конструювання); бесіди: «Чому наш міст витримав випробування?», «Який матеріал найзручніший для будівництва і чому?», «Як розподілити обов'язки, щоб працювалося швидше?»; читання та вивчення творів, зокрема «Ріпка», «Як звірі хату будували», «Рукавичка».

5. Для розвитку уяви, мовлення та креативності рекомендуємо такі ігри-фантазування: «Чарівний предмет», «Придумай світ», «Невидимий герой» та ін.; бесіди: «Що могло б трапитися, якби...?», «Яким би був твій герой у цій ситуації?», «Як зміни сюжету змінюють історію?»; читання та вивчення творів, зокрема книги та оповідання з відкритим сюжетом або казки, що дають простір для фантазії («Аліса в Країні чудес»), вірші-загадки, які можна продовжити власними образами та історіями.

6. Щодо ролі педагога, то він створює умови для ігор, забезпечує різноманітними матеріалами, іноді виступає спостерігачем, а іноді – активним учасником, який ставить проблемні завдання («Ваш міст зруйнувався! Як його можна зміцнити?») та сприяє рефлексії («Чи легко було домовитися? Яку емоцію найважче було зіграти?»).

7. Активно залучайте батьків вихованців до процесу використання творчих ігор під час формування soft skills. Поєднуйте при цьому традиційні та інноваційні, офлайн і онлайн форми взаємодії.

Отже, поетапне використання творчих ігор створює потужне середовище для формування soft skills у старших дошкільників. Через творчі ігри діти в ігровій, природній для них формі опановують навички, необхідні для успішної соціалізації, навчання та майбутнього професійного становлення.

Висновки до другого розділу

У другому розділі магістерської роботи було розроблено діагностичний інструментарій для виявлення рівнів сформованості soft skills у старших дошкільників та запропоновано систему роботи з формування soft skills у старших дошкільників засобом творчих ігор.

Розроблено критерії: (ефективне спілкування, емпатійність та самоконтроль емоцій, здатність до взаємодії з однолітками, творчий підхід і гнучкість, соціальна відповідальність), показники та рівні (високий, середній, низький) сформованості soft skills. Для їх оцінювання дібрано діагностичні методи: спостереження за дітьми під час догляду за кімнатними рослинами, різноманітні завдання, вправи-бесіди, творчі ігри, анкетування батьків та вихователів, моделювання ситуацій, тест-опитувальник, модернізовані методики.

Розроблена система роботи репрезентує інтеграцію засобів формування soft skills в освітній процес ЗДО, створення умов для її використання в ігровій та творчій діяльності. Наголошено на важливості підвищення компетентності вихователів в питаннях формування soft skills у старших дошкільників засобом творчих ігор.

Запропоновано майстер-клас для батьків «Творча гра – інструмент розвитку soft skills» та інші форми роботи, розроблено рекомендації для батьків.

Надано рекомендації вихователям щодо формування soft skills у старших дошкільників засобом творчих ігор.

ВИСНОВКИ

У магістерській роботі здійснено теоретичне узагальнення та методичне вирішення проблеми формування soft skills старших дошкільників засобом творчих ігор.

Аналіз наукових джерел та сучасної виховної практики дає підстави стверджувати, що проблема формування soft skills є актуальною саме в дошкільному віці, особливо у старших дошкільників, закладаються фундаментальні основи цих якостей. Цей період є сенситивним.

У дослідженні визначено педагогічні умови формування soft skills у дітей старшого дошкільного віку засобами творчих ігор: підвищення професійної майстерності педагогів щодо застосування творчих ігор як засобу розвитку soft skills у дітей старшого дошкільного віку; залучення батьків до процесу розвитку soft skills; створення сприятливих педагогічних умов для використання різних видів творчих ігор в освітньому процесі ЗДО.

На основі проведеного теоретичного аналізу проблеми виділено критерії сформованості soft skills у дітей старшого дошкільного віку (ефективне спілкування, емпатійність та самоконтроль емоцій, здатність до взаємодії з однолітками, творчий підхід і гнучкість, соціальна відповідальність) з відповідними показниками та схарактеризовано рівні високий, середній і низький; дібрано діагностичні методи для вивчення рівнів сформованості soft skills у старших дошкільників.

Запропоновано підвищувати компетентність вихователів у питанні формування soft skills у старших дошкільників у процесі різноманітних форм, які об'єднали в групи: теоретико-методичні, аналітично-демонстраційні, практико-орієнтовані та інноваційні й нетрадиційні. Розроблено форми залучення батьків до процесу розвитку soft skills у дітей, які згрупували таким чином: інформаційно-просвітницькі, практико-орієнтовані та спільні, оглядово-результативні.

Отже, завдання дослідження виконано, мету досягнуто.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ЛІТЕРАТУРНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Артемова Л. Педагогіка і методика вищої школи: Навчально-методичний посібник для викладачів, аспірантів, студентів магістратури. К.: Кондор, 2008. 272 с.
2. Артемова, Л. Театр і гра. К.: Томіріс, 2002. 291 с.
3. Базовий компонент дошкільної освіти. URL: https://mon.gov.ua/storage/app/media/rizne/2021/12.01/Pro_novu_redaktsiyu%20Bazovoho%20komponenta%20doshkilnoyi%20osvity.pdf (дата звернення: 10.12.2024, 16.01.2025)
4. Беляєв С., Ільїна О. Формування soft skills у майбутніх учителів Нової української школи. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*. 2021. № 1 (79). С. 13–23. URL: <https://doi.org/10.32840/1992-5786.2021.79.1.2> (дата звернення: 13.03.2025).
5. Біла І. Вивчення конструкторської творчості дошкільників. *Проблеми емпіричних досліджень в психології*: матеріали VII міжнародної науково-практичної конференції (Київ, 5-6 грудня 2013 р.) Київ: ОВС, 2013. Вип. 2. С.160–165.
6. Бойко С. Формування соціальної компетентності дошкільників як запорука їх адаптації в інклюзивному освітньому просторі. 2019. URL: <https://elibrary.kdpu.edu.ua/bitstream> (дата звернення 13.09.2025).
7. Богуш А. Витоки мовленнєвого розвитку дітей дошкільного віку. К.: УЗМН, 1997. 109 с.
8. Варельєва І. Які навички треба розвивати у дітей? SOFT SKILLS: презентація для педагогів. На Урок. 2020. URL: <https://naurok.com.ua/prezentaciya-dlya-pedagogiv-yaki-navichki-treba-rozvivati-u-ditey-soft-skills-147842.html> (дата звернення: 12.09.2025).
9. Васянович Г. Основи психології: навчальний посібник. К.: Педагогічна думка, 2012. 114 с.

10. Великий тлумачний словник сучасної української мови / уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел. К. : Ірпінь : ВТФ «Перун», 2005. 1728 с.
11. Вільчковський Е., Курок О. Теорія і методика фізичного виховання дітей дошкільного віку : підручник Суми : Університетська книга, 2019. 467 с.
12. Гончаренко С. Український педагогічний словник. Київ: Либідь, 1997. 366 с.
13. Гуржий О., Порохнявий А. Словник термінів та понять з дисципліни «Фізичне виховання». Дніпро: Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ, 2020. 36 с.
14. Енциклопедія освіти / гол. ред. В. І. Кремінь. К.: Юрінком Інтер, 2008. 1040 с.
15. Діагностичний супровід розвитку та виховання старших дошкільників: навчально-методичний посібник / Р. Кондратенко, В. Олійник, І. Онищенко; за заг. ред. В. Олійник. Кривий Ріг: Криворізький педагогічний інститут, 2015. 224 с.
16. Дуткевич Т. Дитяча психологія: навчальний посібник. К.: Центр учбової літератури, 2012. 424 с.
17. Загадковий світ емоцій. Розвиток емоційної сфери дошкільників / упоряд. І. Молодушкіна. Х.: Вид. Група «Основа», 2011. 207 с. (Серія «Творчому педагогу»).
18. Загнітко А. Сучасний лінгвістичний словник. Вінниця: ТВОРИ, 2020. 920 с.
19. Закон України «Про дошкільну освіту» <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3788-20#Text> дата звернення: 07.04.2025).
20. Зливков В., Лукомська С. Психологія спілкування педагога: інтегративний підхід: навчальний посібник. К., Ніжин: Видавець ПП Лисенко М. М., 2018. 353 с.
21. Камінська І. В. Формування «м'яких навичок» (soft skills) як основа організації якісного освітнього процесу

звернення:10.10.2025).

22. Коваль К. Розвиток “soft skills” у студентів – один із важливих чинників працевлаштування. *Вісник Вінницького політехнічного інституту*. 2015. № 2. С. 162–167.

23. Коваль-Бардаш Л., Компанець Н. Включення дітей з особливими потребами у соціальне середовище: особливості формування комунікації та подолання поведінкових розладів: навчально-методичний посібник. К., 2020. 137 с.

24. Компанець Н. Розвиток та формування емоційно-вольової сфери у дітей дошкільного віку: науково-методичний посібник. Київ: Актуальна освіта, 2023. 42 с.

25. Кондратюк Л. Розвиток м’яких навичок, як основа для майбутнього формування соціально-громадянської компетентності дошкільника. *На Урок*. 2023. URL: <https://naurok.com.ua/stattya-rozvitok-m-yakih-navichok-yak-osnova-dlya-maybutnogo-formuvannya-socialno-gromadyansko-kompetentnosti-doshkilynika-372338.html> (дата звернення: 03.08.2025).

26. Кононко О. Виховуємо соціально компетентного дошкільника. Київ: Світич, 2009. 201 с.

27. Кононко О. Розвивальне середовище в дошкільному навчальному закладі: методичні рекомендації. К.: МЦФЕР, 2010. 64 с.

28. Консультація для педагогів. Ігри-фантазування як засіб розвитку дітей дошкільного віку. URL: <https://rosinka.org.ua/igry-fantazuvannya-yak-zasib-rozvytku-tvorchyh-zdibnostej-ditej-starshogo-viku/> (дата звернення: 01.10.2025).

29. Концепція освіти дітей раннього та дошкільного віку. Київ: ФОП Ференець В. 2020. 44 с.

30. Крутій К., Деснова І., Замелюк М. Дефініція «гра як провідний тип діяльності дошкільника»: аналіз підходів. *Академічні студії*. Серія «Педагогіка». 2022. № 2 (4). С. 84–91. URL: <https://doi.org/10.52726/as.pedagogy/2021.4.2.13> (дата звернення: 16.04.2025).
31. Кутіщенко В. Вікова та педагогічна психологія (курс лекцій): навчальний посібник. Київ: Центр навчальної літератури, 2005. 93 с.
32. Лозова В. Пізнавальна активність дітей: спецкурс із дидактики: навчальний посібник для педагогічних інститутів. Харків: Основа, 1990. 89 с.
33. Лохвицька Л. Програма з морального виховання дітей дошкільного віку «Скарбниця моралі». Тернопіль: Мандрівець, 2014. 128 с.
34. Макаренко А. Гра. К., 1954. Т. 4. 624 с.
35. Мацко Л., Прищак М., Годлевська В. Основи психології та педагогіки: навчальний посібник для студентів заочної форми навчання. Вінниця: ВНТУ, 2009. 163 с.
36. Методи діагностики психічного розвитку дітей / за ред. А. Палія. Івано-Франківськ: Симфонія Форте, 2014. 652 с.
37. Муравйова І. Soft skills у сучасних реаліях української освіти. *Інноваційна педагогіка*. 2021. Т. 1. Випуск 32. С. 108–112.
38. Наход С. Значущість soft skills для професійного становлення майбутніх фахівців соціономічних професій. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова*. Серія 5. Педагогічні науки: реалії та перспективи. 2018. Випуск 63. С. 131–136.
39. Павелків Р., Цигипало О. Психодіагностичний інструментарій в умовах дошкільного закладу: навчальний посібник. К.: Центр учбової літератури, 2013. 296 с.
40. Паламчук О., Дубравська Н. Особливості розумового розвитку і розумового виховання дитини у дошкільному віці. 2015. 4 с. URL: <https://eprints.zu.edu.ua/21069/1/5.pdf> (дата звернення: 16.06.2025).

41. Пихтіна Н. Педагогіка гри: лекції: навчальний посібник. Ніжин: НДУ ім. М. Гоголя, 2014. 209 с.
42. Піроженко Т. Ігрова діяльність дошкільника: молодший дошкільний вік. Київ: Генеза, 2016. 451 с.
43. Поніманська Т. Дошкільна педагогіка: підручник [4-те видання, перероблене]. К. ВЦ «Академія», 2018. 408 с.
44. Психологічна енциклопедія / автор-упоряд. О.М. Степанов. К.: Академвидав, 2006. 424 с.
45. Психолог у НУШ: радісно та впевнено руш! Путівник психолога в Новій українській школі / заг. ред. Є.В. Афоніна, О.О. Заріцький, Н.В. Міщенко. Краматорськ: Витоки, 2018. 250 с.
46. Програма «Дитина»: освітня програма для дітей від двох до семи років / наук. кер. проекту В. Огнев'юк; авт. кол.: Г. Беленька, О. Богініч, В. Вертугіна [та ін.]. Київ: Київський університет імені Бориса Грінченка, 2020. 441 с.
47. Програма розвитку дитини дошкільного віку «Українське дошкілля» / О. Білан ; за заг. ред. О. Низковської. 2017. 256 с.
48. Програма розвитку дитини дошкільного віку «Я у Світі» (нова редакція). У 2 ч. Ч. І. Від народження до трьох років / О. Аксьонова, А. Аніщук, Л. Артемова [та ін.] ; наук. кер. О. Кононко. Київ : ТОВ «МЦФЕР-Україна», 2014. 204 с.
49. Психологічний словник / за ред. В. Войка. К.: Вища школа, 1982. 216 с.
50. Розвиток старшого дошкільника в освітньому середовищі закладу дошкільної освіти: методичні рекомендації /О. Рейпольська, І. Гудим, І Луценко, В. Луценко, Г. Цветкова; за заг. ред. О. Рейпольської Кропивницький: Імекс-ЛТД, 2021. 178 с.
51. Ренке С. Ігри–фантазування як засіб розвитку мовленнєвих творчих здібностей у дітей старшого дошкільного віку /Проблеми сучасної

психології: збірник наукових праць Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. 2010. Випуск 8. с. 786-793. URL: <https://journal.sops.gov.ua/index.php/22276246/article/download/162147/161113> (дата звернення: 18.09.2025).

52. Семеняко Ю. Розвиток soft skills у процесі фахової підготовки майбутніх вихователів як необхідний компонент їх конкурентоспроможності. *Перспективи та інновації науки* (Серія «Педагогіка», Серія «Психологія», Серія «Медицина»). 2022. № 11(16). С. 156–165.

53. Смолянюк Ю., Ігнатенко А. Розвиток soft skills у дітей старшого дошкільного віку. *Acta Paedagogica Volynienses*. 2021. № 6. С. 15–21. URL: <https://doi.org/10.32782/apv/2021.6.3> (дата звернення: 04.02.2025).

54. Смоляр Л. Гра у просторі розвитку дошкільника. К.: ІЗМН, 2008. 160 с.

55. Соціально-моральний розвиток і виховання дітей дошкільного віку: колективна монографія / уклад.: О. Кононко, Н. Пихтіна, С. Матвієнко, А. Аніщук, Л. Бобро, О. Лісовець ; за заг. ред. О. Кононко. Ніжин: НДУ ім. М. Гоголя, 2020. 287 с.

56. Соціальна педагогіка: теорія і технології: підручник / за ред. І. Звереві. К.: Центр навчальної літератури, 2006. 316 с.

57. Створення освітньо-ігрового середовища для розвитку комунікативно-мовленнєвих навичок дошкільників: посібник / уклад. Л. Агамер'янц. Слов'янськ: Вид-во Б. І. Маторіна, 2019. 83 с.

58. Степанов О, Фіцула М. Основи психології і педагогіки: навчальний посібник. К.: Академвидав, 2006. 520 с.

59. Сухомлинський В. Серце віддаю дітям. Радянська школа, 1977. 670 с.

60. Творча гра, її значення й особливості використання в навчально-виховному процесі початкової школи. URL: <https://naurok.com.ua/tvorcha-gra->

znachennya-y-osoblivosti-vikoristannya-v-navchalno-vihovnomu-procesi-pochatkovo-shkoli-237159.html (дата звернення:12.09.2025)

61. Тілікіна Н. Навички XXI століття та умови їх формування і розвитку для молоді. URL: <https://dismp.gov.ua/navychky-khkhi-stolittia-ta-umovy-ikh-formuvannia-i-rozvytku-dlia-molodi/> (дата звернення:18.11.2024).

62. Філософський словник соціальних термінів / за заг. ред. В. Андрущенко. Харків: Корвін, 2002. 672 с.

63. Формування базових якостей особистості дітей старшого дошкільного віку в ДНЗ: монографія / Г. Беленька, С. Васильєва, Н. Гавриш, В. Маршицька, С. Нечай, О. Остряньська, О. Полякова, В. Рагозіна, О. Рейпольська, Н. Шкляр; за заг. ред. О. Рейпольської. Харків: Друкарня Мадрид, 2015. 330 с.

64. Шапар В. Сучасний тлумачний психологічний словник. Х.: Прапор, 2007. 640 с.

65. Що таке Soft stils та як їх прокачати у дитини. URL: <https://goiteens.com/blog/soft-skills-dlya-ditey/> (дата звернення:18.01.2025 р).

66. Hard skills: що це таке, приклади навичок для різних професій та різниця із soft skills. 2024. URL: <https://firtka.if.ua/blog/view/hard-skills-shcho-tse-take-prikladi-navichok-dlia-riznikh-profesii-ta-riznitsia-iz-soft-skills> (дата звернення: 18.09.2025).

67. Soft skills для розвитку дитини: емоційний інтелект, комунікація та медіаграмотність. Медіа-альбом для наймолодших / Ю. Зоря, Н. Степанова; за ред. О. Волошенюк ; ілюст. А. Павленко. Київ: Академія української преси, Центр вільної преси, 2021. 42 с.

ДОДАТКИ

Додаток А

Українська народна казка Подніпров'я: «Дві кізочки»

Дві маленькі кізочки пішли в ліс. А щоб туди потрапити, треба перейти річечку. Міст був старий-старий з дірками і кізочки, коли йшли по ньому, дуже боялися, щоб не впасти вниз. Обережно ступаючи, вони підходили до берега. Ненароком одна подивилася вниз.

— Ой, горе!

На неї дивилося з води велике чудовисько. Кізочка швидко показала йому ріжки, чудовисько теж показало знизу ріжки. Вона посварилася йому ніжною — чудовисько теж посварилося.

Злякалася кізочка і сказала своїй сестричці:

— Тікаймо звідси, тут, щось таке страшне сидить!

І вони чимдуж дременули назад додому.

— Ніколи більше не підемо в ліс пасти, в річці сидить зле і страшне чудовисько, — скаржилися вони мамі.

— Мої дітки, а ви до нього засмійтеся, — повчала вона діток.

Кізочки знову прийшли до мосту. Вони подивилися вниз. З води на них дивилися дві кізочки. Вода була спокійна і все добре було видно. Тоді сестрички зрозуміли, що то були вони самі. З тих пір вони ходили пасти в ліс і щоразу дивилися з мосту у воду. Завжди досхочу веселилися, показуючи всякі фокуси.

Зразок анкети для методики «Який він (вона)?» (за О. Білобрикіною)

ПІБ дитини _____

Дата народження _____

Група _____

Хто оцінює (необхідне підкреслити): батько, мати, вихователь (зазначте, будь ласка, своє ім'я та по батькові)

_____

Інструкція: «Будь ласка, підкресліть із нижче наведеного списку одне слово, яке, на Вашу думку, найточніше характеризує дитину:

- гарний;
- найкращий;
- такий самий, як усі діти;
- ніякий;
- поганий;
- гірший за всіх;
- коли як (залежно від обставин відповідає кожна з наведених характеристик);
- не знаю (важко відповісти)»[17, с 53].

Тест-опитувальник творчих характеристик поведінки ф. Вільямса (у власній модифікації)

Інструкція. Вам пропонується висловити міру своєї згоди із наведеними нижче твердженнями.

Запитання опитувальника	Так	Ні	Не знаю
Перш ніж зіграти в нову гру, я повинен переконатися, що можу виграти			
Мені подобається думати про те, що ніколи зі мною не траплялося			
Деякі мої ідеї настільки захоплюють мене, що я забуваю про все на світі			
Я нервую, якщо не знаю, що відбудеться далі			
Я часто намагаюся уявити, про що думають інші люди			
Мені подобається обговорювати мої ідеї в компанії друзів			
У майбутньому мені хотілося б зробити щось таке, що нікому не вдавалося до мене			
Коли я читаю чи дивлюся фільм, я уявляю себе ким-небудь із героїв			
Я люблю уявляти собі, як жили люди 200 років тому			
Я люблю досліджувати старі коробки та валізи, щоб просто подивитися, що в них може бути цікавого			
Мені подобається, коли всі речі лежать на своїх місцях			
Коли я бачу картину, на якій зображений хто-небудь незнайомий, мені цікаво довідатися, хто це			

Рекомендації для батьків: Як граючи готувати дитину до успіху в житті та навчанні

Головний принцип: «Не вчити, а гратися разом!» Ваша мета – не тренувати навички, а створювати середовище, де дитина природно їх відточує. Ось як це зробити:

1. Станьте «помічником» у грі, а не «керівником»

Ваша роль – створювати умови та підігравати, а не вказувати, що робити.

Що робити: Дозволяйте дитині розпочати гру та задати їй напрямок. Слідуйте за її ініціативою. Якщо вона будує замок, не кажіть: «Став вежу праворуч». Краще запитайте: «О, цікаво, а де в нашому замку буде головна вежа? Як нам до неї дістатися?»

Результат: Дитина вчиться приймати рішення та брати на себе відповідальність за ідею.

2. Користуйтеся «відкритими» питаннями

Такі питання не мають одного правильного варіанту відповіді і змушують дитину думати, фантазувати та аргументувати.

Що робити: Замість «Тобі подобається цей будинок?» питайте:

«Розкажи мені про свій будинок. Хто в ньому живе?» (розвиває комунікативність та креативність).

«Як ти гадаєш, чому цей персонаж засмучений? Що може його порадувати?» (розвиває емоційний інтелект)

«Нам потрібно збудувати міст. Як ми можемо це зробити разом?» (розвиває вміння працювати в команді)

Результат: Дитина вчиться аналізувати, висловлювати думку та бачити різні варіанти розв'язання задач.

3. Організуйте простір для творчої гри

Дитина має мати легкий доступ до матеріалів, що здатні «перетворитися» на що завгодно.

Що робити:

«Коробка скарбів»: Зберігайте там шматочки тканини, прищіпки, коробки, мотузочки, гудзики. Це найкращий матеріал для розвитку креативності.

«Куток перевтілень»: Відведіть місце для костюмів (не обов'язково дорогих, це можуть бути старі сукні, капелюхи, шарфи). Це стимулює сюжетно-рольові ігри.

Будівельні матеріали: Конструктори різних розмірів, кубики, набір для гри в пісок.

Результат: Дитина бачить безліч можливостей для гри і вчиться самостійно їх використовувати, що розвиває ініціативність.

4. Допомагайте розпізнавати та називати емоції

Гра – найбезпечніший полігон для проживання будь-яких емоцій.

Що робити: Коли малюк «забуває» ввічливі слова, скажіть: «Здається, ти дуже розсердився. Іноді так буває, коли не виходить задумане. Давай допоможу тобі заспокоїтися?». Проголошуйте емоції персонажів: «Лялька Катя така щаслива, що її запросили на день народження!»

Результат: Дитина вчиться розуміти свої та чужі почуття, розвивається емоційний інтелект.

5. Створюйте ситуації для командної роботи

Покажіть, що спільними зусиллями можна досягти більшого.

Що робити:

«Сімейний проєкт»: Разом збудуйте велику фортецю з подушок або змайструйте космічний корабель з коробок. Призначте кожному свою «відповідальну» ділянку роботи.

Гра з правилами: Настільні ігри, де потрібно чекати на свою чергу, допомагати іншим гравцям — чудово вчать командної взаємодії.

Результат: Дитина вчиться домовлятися, ділитися, розподіляти обов'язки та доводити справу до кінця.

6. Хваліть зусилля, креативність та процес

Не лише результат, але й шлях до нього заслуговує на визнання.

Що робити: Замість «Який гарний малюнок!» скажіть: «Мені дуже подобається, як ти підібрав кольори для цього будинку! Розкажи, як ти його малював». Замість «Ти найкращий будівельник!» – «Я бачу, ти доклав багато зусиль, щоб ця вежа була міцною. Ти молодець, що не здався!»

Результат: Формується відповідальність та впевненість у своїх силах. Дитина розуміє, що важливо не лише «перемогти», але й намагатися та експериментувати.

7. Обмежуйте час з екранами

Ніщо не замінює живого спілкування та тактильного досвіду. Пасивне споглядання мультфільмів не розвиває м'які навички.

Що робити: Перетворюйте улюблені мультфільми на гру! Подивилися про пожежних – розіграйте рятувальну операцію з іграшками. Це розвиває креативність та вміння переказувати та інтерпретувати історію.

Найголовніша рекомендація: проводьте час якісно та із задоволенням!

Ваша включеність, посмішка та готовність потрапити в дитячий чарівний світ – це найпотужніший стимул для розвитку вашої дитини. Саме в грі народжується успішна та щаслива людина.

Майстер-клас для батьків «Творча гра – інструмент розвитку soft skills»

Мета: Показати батькам, як творча гра є найпотужнішим інструментом для розвитку ключових навичок майбутнього (soft skills), та навчити їх практичним методам організації таких ігор.

Хід майстер-класу

1. Вступна частина: «Знайомство через гру» (10 хвилин)

Вихователь: Добрий вечір, шановні батьки! Дуже рада вас бачити. Зараз я пропоную нам трохи зрушити з місця і... пограти. Не лякайтеся, це не іспит! Просто підійдіть до того столу і оберіть один предмет, який вам чомусь припав до душі.

(Батьки вибирають предмети. Вихователь тепер бере один собі.)

Вихователь: Отже, у кожного з вас в руках – «просто» предмет. А тепер – магія. Зараз ми з вами будемо чарівниками. Ось ця кегля в моїх руках – це не кегля. Це... мікрофон для співаючого кота! Або антена космічного корабля! А тепер давайте по колу. Вихователь питає по черзі у батьків: що сталося з вашим предметом? Яку нову роль він відіграє в грі з дитиною?

(Батьки по черзі називають варіанти. Вихователь активно підтримує)

Вихователь: Бачите, яка сила в нашій фантазії? Ми щойно за 2 хвилини звичайні речі перетворили на інструменти гри. А тепер уявіть, що ми можемо зробити, спрямувавши цю силу цілеспрямовано? Саме про це наш майстер-клас. Ми сьогодні не будемо «слухати лекцію». Ми будемо грати, досліджувати та відкривати для себе, що творча гра – це найпотужніший інструмент, який ми можемо дати нашим дітям для їхнього успішного майбутнього, будемо навчатися методам організації таких ігор.

Вихователь: Часто у батьків виникає питання: навіщо нам це потрібно? Чому так важливо вміти грати? Справді, чи не марнування часу – ці ігри? Давайте розберемося разом. Всім нам відомо, що за допомогою ігор у дітей

розвивається комунікативність, емоційний інтелект, ініціативність, вміння грати в команді, відповідальність, критичне мислення та інші важливі складові.

Вихователь: Дивіться, який вражаючий список! Комунікативність... Емоційний інтелект... Командна робота... А тепер уявіть собі, що всі ці, здавалося б, різноманітні якості – насправді частини одного цілого. Це як пазл. І у світі існує спеціальне поняття, яке об'єднує всі ці навички воедино.

Блок 2. Знайомство з soft skills

Це – Soft Skills, або «м'які навички».

(На фліп-чарті великими літерами з'являється заголовок «SOFT SKILLS», а всі попередні слова-навички стають пунктами списку під ним).

Вихователь: Soft Skills – це наші соціальні та інтелектуальні навички. Це те, як ми взаємодіємо з іншими, як керуємо своїми емоціями, як вирішуємо складні завдання та знаходимо вихід з незвичайних ситуацій. І всі ті якості, що ми щойно перелічили – це і є складові цих «м'яких навичок».

Тобто, кожного разу, коли ваша дитина:

Домовляється з другом, хто буде черговим у грі – вона тренує комунікацію.

Впізнає, що подружці сумно, і пропонує їй свою улюблену іграшку – вона розвиває емоційний інтелект.

Разом з іншими дітьми будує фортецю – вона відточує вміння працювати в команді.

Придумує, як зробити крило для ракети з картону – вона активізує критичне мислення та креативність. І даними діями розвиває свої soft skills .

Вихователь: Отже, відповідаючи на ваше початкове питання «Навіщо це потрібно?» – гра це не марнування часу. Це найприродніший та найефективніший «тренувальний майданчик» для найважливіших навичок майбутнього вашої дитини. І сьогодні ми з вами побачимо, як саме це працює на практиці але спочатку розглянемо різноманітність творчих ігор.

Блок 3. Види творчої гри: Інструменти для розвитку

Творча гра багатоліка, і кожен її вид відкриває для дитини унікальний світ. Ось які види творчих ігор найцікавіші для дітей.

Перший вид – режисерська гра. Це коли ваша дитина сідає на килим, оточує себе невеликими іграшками – машинками, фігурками – і починає творити цілі історії. Ось ця фігурка йде в гості, а інша – заблукала, і її треба врятувати. В цій грі дитина – справжній творець і володар свого маленького світу. Вона все продумує: хто де стоїть, що говорить і що відбувається далі.

Другий, дуже улюблений вид – сюжетно-рольова гра. Ви її точно впізнаєте! Це наші знамениті «дочки-матері», «лікарі», «продавці» та «водії». Діти з неймовірною точністю копіюють нашу, дорослу, поведінку. Вони не просто повторюють слова, а намагаються відчувати себе в ролі мами, яка турбується про дитину, або лікаря, який допомагає. Це справжній театр життя!

Ще один захоплюючий вид – будівельно-конструктивна гра. Ось дитина з серйозним виглядом будує з кубиків чи конструктора. Здається, що він просто будує вежу? Але насправді він – архітектор! Він уявляє собі майбутню споруду, міркує, як зробити її міцною та високою. А потім ця вежа стане замком для принцеси чи космічним кораблем для нової пригоди.

І, нарешті, найвищий пілотаж – гра-фантазування. Це моя улюблена! Коли для гри не потрібні ні іграшки, ні кубики. Лише уява. Ось дитина раптом говорить: «Мамо, давай уявимо, що ми листочки, які летять за вітром!», або «Ця паличка на асфальті – це наша таємна карта скарбів!». У цю гру можна грати де завгодно – у дорозі, в черзі, просто гуляючи. Це неймовірно розвиває мислення та творчість.

Бачите, як це все цікаво? Кожна гра – це не просто рухи і слова, це важлива робота, яка готує вашу дитину до дорослого життя.

Практичний блок: “Майстерня Батьківської Фантазії” (50 хвилин)

Вихователь: А тепер, шановні батьки, ми переходимо до самого смачного – практики! Теорія – це чудово, але сенс гри можна відчувати лише на власному

досвіді. Тому я запрошую вас до нашої «Майстерні Батьківської Фантазії». Уявіть, що ми з вами – команда інженерів майбутнього, і нам потрібно створити нові світи для наших дітей. У нас є три цехи, і кожна команда відвідає їх усі.

(Вихователь жестом показує на три підготовлені зони)

Вихователь: Ваше завдання в кожному цеху – не просто щось зробити. Ваше завдання – відчувати на собі, які саме навички ви розвиваєте, і зрозуміти, як це відбувається. Коли ви самі пройдете через цей процес, вам буде набагато легше організовувати такі ігри з дітьми. Готові творити? Тоді розподіляємося за командами і починаємо!

Цех 1: «Цех Перетворень»

Вихователь (підійшовши до першого столу): Ласкаво просимо до першого цеху – «Цеху Перетворень»! Ось ваші матеріали. Звичайне «сміття», правда? Але для дитини – це скарб. Зараз ви будете творити, а я поясню, що саме ми розвиваємо.

Перший етап – індивідуальний. У вас є 3 хвилини.

Вихователь: Візьміть, будь ласка, один предмет. Будь-який. Ось ви взяли картонну трубу. Увага, питання: що це може бути, крім труби? Можете подумати, можете почати щось робити. Це етап індивідуальної креативності. Ваша дитина робить так само – спочатку досліджує предмет сам-на-сам, відкриває його потенціал. Ви зараз тренуєте ту саму «м'яз» уяви, що і ваша дитина.

(Вихователь ходить між батьками, коментує)

Вихователь: О, я бачу, хтось уже зробив з рулону бінокль! Чудово! А ось гудзик став оком для робота. Це і є критичне мислення – здатність бачити в предметі не лише пряме призначення.

Другий етап – груповий. У вас є 12 хвилин.

Вихователь: А тепер – головне чудо! Об’єднайте всі ваші окремі винаходи в щось спільне! Наприклад, «Місто Майбутнього». Ось тут і починається справжня магія командної роботи.

(Звертається до конкретної групи): Бачу, у вас виникла дискусія. Ви вирішуєте, де бути мосту? Ви домовляєтеся. Це – комунікація. Ви розподіляєте, хто що робить – це відповідальність за свою частину роботи. Ви чуєте ідею іншого і вдосконалюєте її – це критичне мислення та повага до думки іншого.

Вихователь (коли час спливає): Чудово! Давайте подивимося, що в вас вийшло. Ви тільки що на власному досвіді пройшли шлях від ідеї до її втілення, вчилися працювати в команді. Ось так само і ваша дитина, тільки її «місто майбутнього» будується з подушок і стільців. А навички – ті самі!

Цех 2: «Цех Історій»

Вихователь (підійшовши до другого столу): А це – найніжніший цех, наш «Цех Історій». Тут ми працюємо не з картоном, а з емоціями. Ось прості іграшки. Візьміть одну. Вони німі і безіменні. Наше завдання – оживити їх.

Вихователь: Уявіть, що ви – сценаристи. Спочатку дайте ім’я вашому герою. Тепер подумайте – який він? Веселий? Сором’язливий? Можливо, він боїться темряви? Може, він мріє знайти друга?

(Пауза, дає батькам подумати)

Вихователь: Ось ви зараз розвиваєте емоційний інтелект. Ви не просто бачите плюшевого ведмедя. Ви бачите особистість з її страхами, мріями, характером. Коли ви будете таким чином «оживляти» іграшки разом з дитиною, ви навчите її розуміти власні емоції та емоції оточуючих.

Вихователь: А тепер – головне. Придумайте, з якою проблемою стикається ваш герой, і розіграйте міні-сценку, де він її вирішує.

(Спостерігає за групою, яка розіграє сценку)

Вихователь: Дивіться, як цікаво! Ваш ведмедик заблукав, а інші іграшки допомагають йому знайти дорогу додому. Ви зараз тренуєте комунікацію

(ведмедик просить допомоги), емпатію (інші співпереживають йому) та вміння вирішувати проблеми. Це готова терапевтична казка, яку ви можете створити разом з дитиною для подолання будь-якого страху!

Цех 3: «Цех Фантазій»

Вихователь (підійшовши до третього столу): І, нарешті, наш найпотужніший цех – «Цех Фантазій». Тут немає ні картону, ні іграшок. Тут є тільки... слова. Ваше завдання – витягнути картку з абсурдним питанням.

(Батьки витягують картку: «Що, якби ми опинилися на хмарі?»)

Вихователь: Ось! Перший етап – мозковий штурм. Киньте будь-які ідеї! Не цензуруйте себе! «Ми можемо стрибати по хмарах!» «А там живуть крилаті зайчики!» «А хмари смачні, як зефір!»

(Батьки викрикують ідеї)

Вихователь: Чудово! Це – чиста креативність. Мозок звільняється від усіх обмежень і творить.

Другий етап – створення спільної історії.

Вихователь: А тепер – складніше. Розпочніть історію: «Одного разу ми прокинулися і побачили, що лежимо на пухнастій хмарі...». І тепер кожен додає по реченню.

(Батьки починають)

Вихователь (коли хтось із батьків запропонував несподіваний поворот сюжету): Ось це да! Ви чуєте? Ваш колега запропонував зовсім новий напрямок! І ви, не заперечуючи, прийняли цю ідею і розвинули її. Це – вища ліга комунікації та командної роботи. Ви вчитеся будувати на ідеї іншого, а не руйнувати її. Ось що таке справжнє фантазування – це мистецтво творити разом.

Вихователь (після завершення): Ось бачите? Найпотужніші ігри не вимагають нічого, крім уяви та готовності двох людей створити щось разом. Це найцінніше, що ви можете дати дитині.

Ведучий: Наші цехи закриваються, а ви – справжні майстри батьківської фантазії! Давайте повернемося в наше коло, щоб поділитися відчуттями та підсумувати наші відкриття. Я бачу яскраві очі, посмішки і, гадаю, багато нових ідей.

5. Рефлексія, підведення підсумків (15 хв)

Ведучий: Давайте обговоримо:

1. В якому цеху вам сподобалося найбільше і чому?
2. Яку ідею або відкриття ви точно візьмете собі на озброєння?
3. Чи змінилося ваше розуміння того, що таке «грати з дитиною»?
(Діалог з батьками, висновки).